

Onsdagen den 4 april

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Anslag inom socialdepartementets verksamhetsområde, m. m.
(forts.)

Fortsattes föredragningen av socialutskottets betänkande nr 5.

Punkten 43

Handikappvård, arbetsmiljö m. m.

Herr TREDJE VICE TALMANNEN yttrade: Överläggningen rörande punkten 43 får omfatta även punkterna 44–57. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga nu nämnda punkter.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 44 (Bidrag till vissa hjälpmedel för handikappade)

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:1 bilaga 7 under punkten K 3 (s. 198–200 i utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden) föreslagit riksdagen att till Bidrag till vissa hjälpmedel för handikappade för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 120 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:155 av herr Hallgren m. fl. (vpk) vari yrkats att riksdagen hos regeringen hemställde om att den pågående utredningen om bidrag till s. k. starrglasögon m. m. skulle erhålla kompletterande direktiv om att även förutsättningslöst pröva frågan om att glasögonkostnaden generellt infogades i sjukförsäkringssystemet eventuellt enligt regler om viss maximering av bidraget härför,

1973:160 av herrar Andersson i Örebro (fp) och Petersson i Röstånga (fp),

1973:660 av herr Elmstedt m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t uttalade sig för

- a) statsbidrag för synhjälpmedel som behövdes i anledning av ögon-sjukdomar, t. ex. keratokonus, samt
- b) statsbidrag för synhjälpmedel för barn och ungdom,

1973:1170 av herrar Ekinge (fp) och Olsson i Kil (fp) samt

Onsdagen den

4 april 1973

*Handikappvård,
arbetsmiljö m. m.*

1973:1210 av fröken Pehrsson m. fl. (c, fp) vari hemställda att riksdagen beslutade att bidrag till starrglasögon skulle utgå med den faktiska kostnaden, dock högst 300 kronor, att utgå från förslagsanslaget Bidrag till vissa hjälpmedel för handikappade.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande bidragsreglerna för starrglasögon skulle avslå motionen 1973:1210,

2. att riksdagen beträffande frågan om uppförande av luftrenare och luftfuktare på hjälpmedelsförteckningen skulle avslå motionen 1973:160,

3. att riksdagen till Bidrag till vissa hjälpmedel för handikappade för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 120 000 000 kronor,

4. att riksdagen beträffande bidrag till synhjälpmedel för barn och ungdom skulle avslå motionen 1973:660 i motsvarande del och motionen 1973:1170,

5. att riksdagen beträffande vidgade möjligheter till bidrag för synhjälpmedel för även andra synskadade än barn och ungdom skulle avslå motionen 1973:155 och motionen 1973:660 i motsvarande del.

Reservationer hade avgivits

27. beträffande vidgade möjligheter till bidrag för synhjälpmedel för även andra synskadade än barn och ungdom av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:155 och i anledning av motionen 1973:660 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

28. beträffande vidgade möjligheter till bidrag för synhjälpmedel för även andra synskadade än barn och ungdom av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Hamrin (fp), Hyltander (fp) och Bengtsson i Göteborg (c) samt fröken Andersson i Stockholm (c) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:660 i motsvarande del och i anledning av motionen 1973:155 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

29. beträffande bidragsreglerna för starrglasögon av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Hamrin (fp), Hyltander (fp) och Bengtsson i Göteborg (c) samt fröken Andersson i Stockholm (c) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1210 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Punkten 46 (Bidrag till driften av särskolor m. m.)

Kungl. Maj:t hade under punkten K 6 (s. 204–205) föreslagit riksdagen att till Bidrag till driften av särskolor m. m. för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 111 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvård,
arbetsmiljö m. m.*

1973:1171 av fru Eriksson i Stockholm m. fl. (s, c, fp, m) vari yrkats att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde att lekoteket på Blockhusudden övertogs av karolinska sjukhuset eller att lekotekets verksamhet på annat sätt ekonomiskt tryggades genom statliga driftbidrag och forskningsbidrag samt

1973:1199 av herrar Mattsson i Lane-Herrestad (c) och Mattsson i Skee (c) vari hemställts att riksdagen beslutade om sådan ändring av reglerna för statsbidrag till driften av särskolor att statsbidrag också skulle utgå till kostnader för personell elevassistans.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande frågan om statsbidrag till kostnader för personell elevassistans skulle avslå motionen 1973:1199,

2. att riksdagen till Bidrag till driften av särskolor m. m. för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 111 000 000 kronor,

3. att riksdagen i anledning av motionen 1973:1171 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning rörande utbildningsverksamheten vid lekoteket på Blockhusudden i Stockholm.

Reservation hade avgivits

30. beträffande frågan om statsbidrag till kostnader för personell elevassistans av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Hamrin (fp), Carlshamre (m), Hyltander (fp), Åkerlind (m) och Bengtsson i Göteborg (c) samt fröken Andersson i Stockholm (c) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1199 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Punkten 47 (Bidrag till handikapporganisationer)

Kungl. Maj:t hade under punkten K 7 (s. 206) föreslagit riksdagen att till Bidrag till handikapporganisationer för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:427 av herr Helén m. fl. (fp) vari såvitt här var i fråga hemställts att riksdagen beslutade att

a) till Bidrag till handikapporganisationer för budgetåret 1973/74 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 500 000 kronor till 3 000 000 kronor förhöjt förslagsanslag,

b) beträffande frågan om specialdestination av viss del av anslaget under a) ge Kungl. Maj:t till känna vad som anförts i motionen samt

1973:1200 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl. (c).

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvård,
arbetsmiljö m. m.*

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1973:427 i motsvarande del till Bidrag till handikapporganisationer för budgetåret 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor,
2. att riksdagen beträffande frågan om uppdelning av anslaget skulle avslå motionen 1973:427 i motsvarande del,
3. att riksdagen beträffande frågan om ett nytt anslag betecknat Bidrag till Handikappförbundens centralkommitté (HCK) skulle avslå motionen 1973:1200.

Reservation hade avgivits

31. beträffande medelsanvisningen samt frågan om uppdelning av anslaget av herrar Hamrin (fp) och Hyltander (fp) som ansett att utskottet under 1 och 2 bort hemställa,

1. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen 1973:427 i motsvarande del till Bidrag till handikapporganisationer för budgetåret 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor,
2. att riksdagen beträffande frågan om uppdelning av anslaget i anledning av motionen 1973:427 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Punkten 48 (Kostnader för viss verksamhet för blind)

Kungl. Maj:t hade under punkten K 8 (s. 207) föreslagit riksdagen att till Kostnader för viss verksamhet för blind för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 2 510 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:1211 av fröken Pehrsson m. fl. (c, fp) vari hemställts att riksdagen beslutade om ett anslag för budgetåret 1973/74 till De blindas förenings verksamhet för dövblinda med 75 000 kronor att utgå från anslaget K 8, Kostnader för viss verksamhet för blind, vilket anslag borde ökas till 2 585 000 kronor.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1973:1211 till Kostnader för viss verksamhet för blind för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 2 510 000 kronor.

Reservation hade avgivits

32. beträffande medelsanvisningen (bidrag till verksamhet för dövblinda) av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Hamrin (fp), Hyltander (fp) och Bengtsson i Göteborg (c) samt fröken Andersson i Stockholm (c) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1973:1211 till Kostnader för viss verksamhet för blind för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 2 585 000 kronor.

Punkten 50 (Färdtjänst för handikappade)

Vid denna punkt hade behandlats motionerna

1973:29 av herrar Torwald (c) och Bengtsson i Göteborg (c),

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvård,
arbetsmiljö m. m.*

1973:427 av herr Helén m. fl. (fp) vari såvitt här var i fråga hemställt att riksdagen beslutade att det – i avvaktan på förslag från utredningen om den kommunala ekonomin – övervägdes om provisoriskt förslag kunde läggas fram om statsbidrag till den kommunala färdtjänsten,

1973:436 av herrar Ringaby (m) och Andersson i Ljung (m) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag till 1973 års riksdag, syftande till statligt stöd till kommunernas färdtjänst för handikappade i enlighet med handikapputredningens i förevarande motion nämnda intentioner,

1973:651 av fröken Andersson i Stockholm m. fl. (c) samt

1973:652 av fröken Andersson i Stockholm m. fl. (c) vari hemställt att riksdagen beslutade att hos Kungl. Maj:t begära att – i avvaktan på förslag från utredningen om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun – förslag skyndsamt lades fram om statsbidrag till den kommunala färdtjänsten.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande statsbidrag till färdtjänst för handikappade skulle avslå motionen 1973:427, såvitt här var i fråga, motionen 1973:436 och motionen 1973:652,

2. att riksdagen beträffande bidrag till inköp av bil då handikapp förelåg skulle avslå motionen 1973:29 och motionen 1973:651.

Reservation hade avgivits

33. beträffande statsbidrag till färdtjänst för handikappade av herrar Hamrin (fp), Hyllander (fp) och Bengtsson i Göteborg (c) samt fröken Andersson i Stockholm (c) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:427, såvitt här var i fråga, motionen 1973:436 och motionen 1973:652 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att – i avvaktan på förslag från den kommunalekonomiska utredningen – förslag skyndsamt lades fram om statsbidrag till den kommunala färdtjänsten.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Det utskottsbetänkande som kammaren i dag behandlar och vars sista avsnitt nu skall bli föremål för en mera ingående diskussion omsluter viktiga och för de enskilda människorna väsentliga delar av hela vår socialpolitik. De flesta reformerna har också under några korta år varit föremål för en omfattande utbyggnad och förstärkning. Den som möjligen hyst uppfattningen att de sociala reformernas tid är förbi och att det egentligen endast skulle återstå smärre kompletteringar har sannerligen inget underlag för ett dylikt påstående i vare sig föreliggande utskottsbetänkande eller i de inlägg vi här fått lyssna till.

Vi vet att nya trygghetskrav uppstår i ett föränderligt samhälle. Människor som upplever bekymmer behöver stöd, och eftersatta grupper måste få del av standardförbättringen. Under fortsättningen av denna riksdagssession kommer också kammaren att få behandla en rad stora och för de enskilda människorna trygghetsskapande reformer. I det fallet kommer årets riksdag att i många avseenden bli en milstolpe. Jag skall därför i detta sammanhang endast säga några ord om de avsnitt i utskottsbetänkandet som berör de handikappade.

Knappast på något område har samhällets insatser ökat så starkt som när det gäller de handikappade. Det är en följd av bättre insikt och förståelse för handikappades särskilda behov men också av att samhällets möjligheter att tillgodose de skiftande behoven i dag är större än förr. Samhällets ökade åtaganden har dels skett genom lagstiftning, t. ex. den nya omsorgslagen och bestämmelserna om kommunernas uppsökande verksamhet, dels genom kraftiga ekonomiska satsningar på bl. a. förtidspensioner och sysselsättningskapande åtgärder.

På handikappområdet återstår alltså mycket att uträtta. Samhället måste också fortsättningsvis spänna krafterna för att förbättra de handikappades levnadsvillkoren. Det är därför naturligt att handikappfrågorna prioriteras starkt även i årets statsverksproposition. I socialhuvudtiteln anges att de statliga insatserna på handikappområdet för nästa budgetår beräknas bli 630 miljoner kronor större än anslagen i gällande riksstat. Hälften av ökningen avser den ekonomiska tryggheten. Kostnaderna för förtidspensioner, invaliditetsersättning m. m. beräknas stiga med 315 miljoner kronor. För utbildning, arbetsvård och anpassning av bostäder till handikappades behov beräknas en ökning med 275 miljoner kronor. Insatserna för rehabiliteringsverksamheten beräknas öka med 40 miljoner kronor.

Statens, landstingens och kommunernas fortgående arbete för att förbättra de handikappades levnadsvillkor äger rum i samarbete med de handikappades egna organisationer. Handikapprörelsens ökade aktivitet och vidgade insatser motsvaras också av ett snabbt växande samhällsstöd till organisationerna. Regeringen har föreslagit riksdagen att för budgetåret 1973/74 öka det statliga bidraget till organisationernas allmänna verksamhet med 500 000 kronor från 2 miljoner till 2,5 miljoner kronor. Få områden inom statlig verksamhet kan relativt sett uppvisa en så kraftig förstärkning. Utöver de reguljära statliga bidragen till handikapporganisationernas allmänna verksamhet har socialdepartementet åren 1971 och 1972 gett olika handikapporganisationer bidrag av arvsfondsmedel med sammanlagt mer än 2,7 miljoner kronor. Härav har drygt 700 000 kronor lämnats till HCK – Handikappförbundens centralkommitté – för verksamhet som organisationen bedriver. För samarbetet mellan samhället och handikapprörelsen skapas nu också nya former genom tillkomsten av handikappråd i kommunerna och på länsplanet.

Ett handikapp medför mera utpräglade svårigheter i det vardagliga livets skilda situationer, och de fortsatta samhällsinsatserna måste, som hittills, inriktas på att göra det lättare för handikappade att delta i den sociala gemenskapen och få tillgång till kulturell och annan verksamhet som bedrivs i samhället. Stora anspråk måste därför ställas på den rent

fysiska tillgängligheten till bostäder, kommunikationer och offentliga lokaler.

Staten vidgar genom det förstärkta bostadsanpassningsbidraget kommunernas möjligheter att erbjuda handikappade bra bostäder. Jag vill i detta sammanhang, herr talman, nämna att regeringen, som ett resultat av Fokusutredningens snart avslutade arbete, kommer att övergångsvis bevilja Stiftelsen Fokus ett betydande ekonomiskt stöd. Syftet därmed är att underlätta för de berörda kommunerna att inordna den av Stiftelsen Fokus bedrivna verksamheten i kommunernas reguljära former för serviceboende åt svårt handikappade. Vidare vill jag nämna att chefen för kommunikationsdepartementet avser att någon av de närmaste veckorna tillkalla en arbetsgrupp för att bedöma vilka konkreta åtgärder som kan vidtas för att anpassa de allmänna kommunikationerna till de handikappades behov. I denna arbetsgrupp kommer självfallet representanter för handikappörelsen att ingå.

På sitt sätt ger handikappfrågorna en god illustration då det gäller behovet av förstärkta insatser för människor som i vardagen upplever många problem och bekymmer. Det vill jag gärna understryka. De handikappades problem måste därför ständigt vara aktuella, vi måste ständigt gå vidare då det gäller våra insatser. Inte minst viktigt i detta sammanhang är den vidgning handikappfrågorna över huvud taget har fått.

Det synsätt som är vägledande för vårt arbete på handikappområdet och som brukar sammanfattas i begreppen integration och normalisering präglar också de senaste årtiondens stora reformer. Jag har berört några. Låt mig bara erinra om den nydanande omsorgslagen för psykiskt utvecklingsstörda, ökad ekonomisk trygghet genom ökade folkpensioner och vårdbidrag, de omfattande åtgärderna för de handikappades sysselsättning, utbyggnaden av den sociala hemhjälpn och färdtjänsten, bestämmelserna i socialhjälpn om aktiv uppsökande verksamhet, förbättrade utbildningsmöjligheter på alla stadier, den snabba ökningen av verksamheten med kostnadsfria hjälpmedel, normer för byggnaders och arbetsplatsers tillgänglighet för handikappade, anpassning av bostäder, stödet till de handikappades organisationer och inte minst de handikappades egna aktiva insatser över hela detta breda register av åtgärder.

Vi vet att mycket återstår på alla de av mig nämnda områdena, men vi har kommit en bit på väg, och inriktningen och målsättningen för handikappinsatserna är fastlagda. Från regeringens sida är vi väl medvetna om att mycket ännu återstår att uträtta på detta viktiga område, och vi är beredda att också i fortsättningen i vår praktiska politik prioritera handikappfrågorna.

Fröken ANDERSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Socialministern har alldeles nyss givit en kort redogörelse över handikappfrågornas utveckling. Han förklarade att situationen kontinuerligt har förbättrats för de handikappade. I första hand berörde han de frågor som framträder i årets statsverksproposition. En angelägen förbättring av situationen för tidigare eftersatta grupper har skett. Det

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvärd,
arbetsmiljö m. m.*

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvård,
arbetsmiljö m. m.*

kan vi väl vara överens om och erkänna. Men socialministern sade också att de sociala reformernas tid inte är förbi. Det vill jag gärna instämma i. Bland de frågor som vi i dag behandlar hade jag tänkt ta upp några, där vi skulle vilja ha ytterligare förbättringar i de handikappades situation.

Herr talman! Den utvidgning av möjligheterna till statsbidrag för hjälpmedel till synskadade varom förslag lagts fram i statsverkspropositionen och som behandlas under punkten 44 i socialutskottets betänkande nr 5 hälsar vi med tillfredsställelse. Det gäller alltså glasögon för personer som opererats för grå starr.

I reservationen 29, gemensam för centern och folkpartiet, vänder vi oss emellertid mot att man när det gäller just dessa hjälpmedel gått ifrån principen om full kostnadstäckning, som gäller för alla andra hjälpmedel för handikappade. Glasögon är ett lika outhärligt hjälpmedel för den som drabbats av skador på synen som andra hjälpmedel är för människor med andra handikapp. Vi har alltså svårt att förstå vad som motiverar avsteg från gällande principer just när det gäller synhjälpmedel.

Eftersom glasögon kan vara av olika utförande och av den anledningen kan kosta olika mycket utan att det påverkar deras effektivitet, har vi emellertid velat sätta en övre gräns för statsbidragsberättigad kostnad. I reservationen 29 förordas att statsbidrag skall utgå till den faktiska kostnaden, dock högst 300 kronor. Det är en skälig kostnad för ett par glasögon av den här typen. Den som sedan vill ha särskilt påkostade bågar får betala denna merkostnad själv.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 29, vilket samtidigt innebär bifall till motionen 1210 av fröken Pehrsson m. fl.

Det finns emellertid också andra ögonsjukdomar, som leder till behov av speciella glasögon. Den frågan har tagits upp i motionen 660 av herr Elmstedt m. fl., vari också yrkas på att problemet med fria glasögon till barn och ungdom blir löst. Den sjukdom herr Elmstedt speciellt talar om är keratokonus. Yrkandet om glasögon till barn och ungdom finns också med i motionen 155. Båda motionerna behandlas under punkten 44.

Nu säger utskottsmajoriteten att hjälpmedelsgruppen behandlar frågan om glasögon för barn och ungdom, och att några åtgärder från riksdagens sida inte behövs. Det kan vara riktigt. Det har vi hört tidigare.

Beträffande yrkandet om statsbidrag för glasögon till följd av annan sjukdom vill utskottsmajoriteten tydligen inte rubba cirklarna för hjälpmedelsgruppen i dess arbete med barn- och ungdomsglasögon genom att låta dem veta att det också kan finnas andra angelägna behov. Reservanterna anser att ett sådant utvidgat uppdrag inte behöver leda till fördröjning av utredningens arbete beträffande statsbidrag för barn- och ungdomsglasögon, och vi understryker att uppdraget inte skall ges så vid omfattning att man riskerar en sådan fördröjning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 28.

Det finns väl knappast något handikapp som så isolerar människor som det dubbla handikappet att vara blind och döv. För den gruppen är alla åtgärder som kan tänkas angelägna. Det är över huvud taget svårt att veta vilken åtgärd man skall prioritera.

I motionen 1211 av fröken Pehrsson m. fl. krävs ett statsbidrag på 75 000 kronor till De Blindas förening för den verksamhet föreningen

bedriver för de dövblinda. Verksamheten bedrivs i form av aktivitetskurser och rekreationsresor. Bidraget avser emellertid i huvudsak kostnader för en dövblindkonsulent, som handlägger verksamheten. Motionen har behandlats av utskottet under punkten 48, och utskottsmajoriteten har helt avvisat motionens yrkande. Reservanternas påpekar i reservationen 32 att man finner det rimligt att staten påtar sig ett visst ansvar för riksverksamheten för de dövblinda. Yrkandet innebär att förslagsanslaget till viss verksamhet för de blinda höjs med 75 000 kronor till 2 585 000 kronor. Herr talman, jag yrkar bifall till reservation 32.

En mycket angelägen fråga för de stora handikappgrupperna är dock färdtjänsten. Det är genom en väl utbyggd färdtjänst som isoleringen för många förflyttningshandikappade kan -- om inte brytas -- så dock minskas. Färdtjänsten är en förutsättning för många om de skall kunna delta i arbetsliv och samhällsaktiviteter, om de skall kunna träffa vänner och släktingar, om de över huvud taget skall kunna leva i samhället tillsammans med oss andra. Om detta är utskottet i stort sett ense. I motioner från olika håll, bl. a. en där jag själv står som huvudmotionär, har man hemställt om att statsbidrag skall utgå till färdtjänsten. Det är oerhört angeläget att de förflyttningshandikappades situation inte försämras. Det finns tyvärr risk för detta.

Färdtjänsten ställer stora krav på kommunala resurser, och genom den överenskommelse som träffats om kommunalt skattestopp tvingas kommunerna att skära ned också angelägna insatser. Färdtjänsten för handikappade är en sådan verksamhet som kan få svårigheter, det har tyvärr redan visat sig. Dessutom är det många kommuner som inte ens har börjat bygga ut sin färdtjänst.

Att färdtjänsten är en kommunal angelägenhet behöver inte hindra att statliga stimulansbidrag utgår för den. Att så sker till kommunal verksamhet har vi ju många exempel på. Handikapputredningen föreslog också att statsbidrag skulle utgå med 35 procent av kostnaderna. När utskottsmajoriteten nu avstyrker de olika motionsyrkandena gör man det med hänvisning till att handikapputredningens förslag överlämnats till kommunalekonomiska utredningen och att dennas arbete inte bör föregripas.

I reservationen 33 påpekar reservanternas från centern och folkpartiet att man anser frågan vara så brådskande och av så stor vikt att man i avvaktan på slutligt förslag från kommunalekonomiska utredningen -- den kan för övrigt komma att dröja -- hemställer om att ett förslag om statsbidrag till kommunal färdtjänst skyndsamt läggs fram.

Även om en väl utbyggd färdtjänst är det viktigaste finns det fall där tillgång till egen bil är en förutsättning för att lösa isoleringen för enskilda och familjer. Till denna grupp kan man exempelvis räkna familjer med förflyttningshandikappade barn. Här räcker inte den kommunala färdtjänsten, hur väl utbyggd den än är. I reservationen har påpekats att rätten till stöd för inköp av bil bör vidgas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 33.

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvård,
arbetsmiljö m. m.*

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Det var med stort intresse jag lyssnade till socialministerns anförande. Jag kan instämma i hans uppfattning. Något reformstopp på det sociala området har i varje fall inte jag talat om, och jag tror inte heller att någon från oppositionen har gjort det. Men jag kan göra det tillägget att om man förnekar reformstopp så innebär det inte att man konstaterar de stora svårigheter som föreligger för att på det sociala området genomföra beslutade reformer. Jag tror att socialministern valde ett bra exempel då han nämnde omsorgslagen, som utan tvekan vållar landstingen stora och kanske för en lång tid framåt bestående bekymmer. Men det är sådana bekymmer som sammanhänger med den mångomtalade och tidigare i dag flera gånger åberopade kommittén för översyn av utgifterna mellan stat och kommun. Jag skall återkomma till den frågan litet senare.

Jag vill också påpeka – och socialministern gör det också själv i statsverkspropositionen – att när vi är inne på de handikappades problem så rör vi oss på ett område som diskuteras mycket i dagens samhälle. Det gäller jämlikhetsfrågan. Det är alldeles självklart att vad vi friska och färdiga människor unnar oss själva det bör komma även dessa minoritetsgrupper till del, liksom den standardökning som vi kostar på oss. Att lyfta upp dessa människor till en rimlig och hygglig standard på olika områden det är en viktig jämlikhetsfråga.

Om nu folkpartiet i det här fallet har kommit med en del marginella påpekanden till statsverkspropositionen – det är förslag som tillsammans kostar 2,3 miljoner kronor om jag minns rätt – då hoppas jag att i den här debatten få slippa höra det vi fick veta i den föregående, nämligen att folkpartiet kommer med överbud. Jag hoppas det därför att om man jämför med den onekligen imponerande siffra som socialministern nämnde – 630 miljoner kronor större satsning på handikappvården i år än i fjol – så är ju 2,3 miljoner en mycket marginell summa. Det hindrar inte att man kan ha den uppfattningen att det behöver göras en större satsning på vissa områden än statsrådet i all sin välvilja har gjort. Det är dessa frågor som jag, herr talman, skulle vilja säga några ord om.

När handikapporganisationerna, säkerligen med mycket stor kraft, påpekat för socialministern att deras administrativa bidrag från staten inte räcker till, så kan det ju tänkas att socialministern har resonerat ungefär som så att administrativa kostnader för organisationerna inte är något väsentligt när man skall försöka hjälpa de handikappade. Men det är ändå så att själva organisationen betyder väldigt mycket, och har betytt väldigt mycket, för att lyfta fram de handikappades problem och försöka lösa dem. Vi tillhör litet till mans olika organisationer – politiska, ideella etc. – och har varit med om att försöka täcka utgifterna som alltid vill vara större än de inkomster man har. Vi har sysslat med lotterier och annat sådant i olika sammanhang. Det har också de handikappade tvingats till, och de kommer kanske i fortsättningen att tvingas till det i större utsträckning än tidigare, om man inte låter dem få de administrativa bidrag som de behöver. Jag skulle också kunna tänka mig att det är extra svårt för en sådan organisation att få medlemmarna att ägna sig åt en verksamhet av detta slag – inte därför att de saknar

intresse för det utan av helt andra skäl.

Jag tror att de 500 000 kronor som folkpartiet i detta fall har velat "plussa på" socialministerns höjning av bidraget till de handikappades organisationer är väl värda att satsas. Jag upprepar än en gång att det inte är fråga om något överbud utan om en prioritering från vårt håll, där vi har ansett att dessa medel behövs för organisationsarbetet.

Jag vill vidare instämma i de synpunkter som anförts när det gäller anslagen till de dövblinda. Folkpartiet har ställt sig bakom en höjning med 75 000 kronor för vad som kan kallas administrativa kostnader för en grupp, som har mycket långt till en jämlik status i vårt samhälle.

Dövblinda upptäcks ju i olika sammanhang — de kan ofta vara medelålders eller äldre — och även i fall där man inte hade trott att de skulle kunna tillägna sig någonting av det som vi lär oss i vårt samhälle har det visat sig att, bara man fått klart för sig att det är dövblinda man har att göra med, det visserligen är svårt men icke för sent att lära dem att leva bland oss andra på ett rimligt sätt.

Den sista av de reservationer som jag senare skall yrka bifall till handlar om färdtjänst. Jag vill understryka att den kommunalekonomiska utredningen har lyckats ställa till med en del trassel på detta område. Jag beklagar inte att den är tillsatt. Den är tillkommen efter mycket tjtande från oppositionen och efter ett stort motstånd inledningsvis från finansministern. Jag vill inte beklaga att den finns och arbetar med dessa frågor, men det är beklagligt att den får sådana följdverkningar och tar sådan tid som den har gjort.

Färdtjänsten ute i kommunerna har onekligen blivit lidande dels på grund av den tid som utredningen tar på sig, dels på grund av det som jag tidigare har påpekat i dag, nämligen att denna fråga trots att den är angelägen blivit stoppad genom det kommunala skattestoppet. Kommunerna tvingas visserligen att dra in på olika punkter, men jag anser att de borde göra det på andra områden än de sociala. Det tillhör inte regeln att kommunerna har betett sig på det sättet, men det är illa nog att de inte har kunnat bygga ut färdtjänsten i den takt som man hade hoppats och trott. Här behövs det alltså, herr socialminister, ett snabbt ingripande med statsbidrag, även om kommunalekonomiska utredningen inte har kommit fram till något resultat ännu.

Det var med stort intresse jag lyssnade till socialministerns ställningstagande till Fokusutredningen, som jag själv uppmärksamt har följt under år 1972. Jag vet vad Fokusbostäderna betyder i första hand för de handikappade, i andra hand för de kommuner som har hjälpt till att få fram dem, och jag tror att såväl de inneboende som personalen och kommunerna med stort intresse kommer att ta del av det besked som tydligt nu kommer från socialdepartementet. Jag skall själv studera det noga, och jag hoppas att det kommer att bli sådant att alla de tre berörda — för resten även socialdepartementet — kommer att vara tillfredsställda.

Till sist, herr talman, skall jag också uttrycka min tillfredsställelse med att gruppen för översyn av de allmänna kommunikationsmedlen äntligen kommer att tillsättas. Det är tredje gången som jag hör att gruppen med det snaraste skall tillsättas. Första gången vid något tillfälle i höstas av kommunikationsministern, andra gången för 14 dagar sedan vid en

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvård,
arbetsmiljö m. m.*

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvård,
arbetsmiljö m. m.*

handikappkonferens och tredje gången i dag. Nu var det litet klarare linjer. Om jag fattade rätt tillsätts gruppen redan inom någon vecka, och jag tror att det är hög tid att det sker — jag kan väl citera det gamla ordspråket: "Bättre sent än aldrig."

Jag delar också socialministerns uppfattning att mycket återstår för att hjälpa de handikappade. Vi har, som sagt, på vissa punkter prioriterat något annorlunda än socialdepartementet, och det har tagit sig uttryck i sex reservationer till socialutskottets betänkande nr 5. Till de reservationerna, nämligen nr 28, 29, 30, 31, 32 och 33, ber jag, herr talman, att få yrka bifall. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag vill nämna något om reservationen 30 vid punkten 46. Den gäller frågan om att statsbidrag skall utgå till kostnader för personell elevassistans i särskolan.

Det märkliga förhållandet råder nu att när det gäller skolundervisning av rörelsehindrade barn som inte är utvecklingsstörda utgår statsbidrag till elevassistent för praktiska uppgifter. Men när det gäller särskolan utgår inte statsbidrag ens för rörelsehindrade utvecklingsstörda. Jag tycker att vanligt sunt förnuft borde säga oss alla att det är oriktigt.

Vi reserverar oss tycker att det är rimligt att statsbidrag utgår till kostnaderna för personell elevassistans vid särskolor. Krav på detta har också framförts av skolöverstyrelsen. Jag yrkar bifall till reservationen 30.

När det gäller reservationen 32 om anslag till verksamhet för dövblinda vill jag understryka att de verkligen är en grupp människor som behöver vår omsorg i högsta grad. Men vi konstaterar också att De blindas förening för innevarande budgetår fått 655 000 kronor från anslaget Bidrag till handikapporganisationen och att detta anslag räknas upp med 500 000 kronor för nästa budgetår. Det bör ge utrymme för en sådan förbättring av bidraget till De blindas förening att medel för verksamheten bland dövblinda på det sättet bör kunna frigöras. Vi förutsätter att så sker, och det är anledningen till att moderata samlingspartiets representanter inte har gått med på reservationens förslag.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Det har tidigare i debatten poängterats att synfel är ett allvarligt handikapp, och jag vill livligt instämma i det. Mer än en tredjedel av Sveriges befolkning använder dagligen glasögon. Det har också konstaterats att ytterligare en tredjedel skulle behöva glasögon.

De förändringar som skett i arbetslivet tekniskt sett gör att allt större krav ställs på de anställda just när det gäller synen. Det gäller såväl inom verkstadsindustrin som inom nästan alla andra arbetsområden. Man kan t. o. m. omplaceras från det arbete man tidigare har haft eller hänvisas till omskolning på grund av synfel. Det kan gälla skador som man ådragit sig i arbetslivet. Dessa människor måste absolut använda sig av glasögon.

Vänsterpartiet kommunisterna har i motionen 115 tagit upp dessa problem och yrkat att riksdagen hos regeringen hemställer att den pågående utredningen om bidrag till s. k. starrglasögon m. m. erhåller

kompletterande direktiv om att även förutsättningslöst pröva frågan om att glasögonkostnaden generellt infogas i sjukförsäkringssystemet, eventuellt enligt regler om viss maximering av bidraget härför.

Vi anser det väl motiverat att merparten av kostnaderna för glasögon skall bekostas av samhället och inte av den enskilde individen som har drabbats av det i många fall allvarliga handikapp som ett synfel utgör. Kostnaderna för glasögon kan för många – speciellt för dem som har det sämst ställt – bli ytterst betungande.

Det finns också exempel på länder där man har löst frågan på sådant sätt som föreslagits i motionen 115. I England utgår ett allmänt bidrag, som i princip täcker kostnaderna för anskaffande av glasögon, dvs. kostnaden för själva glasen och kostnaden för normalt utformade båggar till glasögonen. Den som önskar ett mera lyxbetonat utförande av bågarna får själv bekosta mellanskillnaden. Det utgår således ett grundbidrag som i huvudsak täcker kostnaderna för anskaffande av glasögon. Samma förhållande gäller i Danmark och Västtyskland. Vi anser att det inte skulle vara omöjligt att genomföra något sådant även här.

I utskottets betänkande har majoriteten uttalat att motionärernas önskemål i viss utsträckning skulle vara tillgodosedda i och med att den hjälpmedelsgrupp som är tillsatt fått i uppdrag att utreda behovet av bidrag till glasögon för barn och ungdom. Det är naturligtvis riktigt i vad gäller det som i motionen sagts om att kostnaderna för glasögon för speciellt barnfamiljer kan bli en kännbar utgiftspost. Det är den meningen som har blivit tillgodosedd i utskottsbetänkandet. Motionsyrkandet innebär dock ett mera långtgående krav. Vad som yrkats kan inte anses tillgodosett, eftersom frågan om bidrag till kostnaderna för anskaffande av glasögon generellt inte kommer att utredas av den verksamma gruppen.

Förhållandet att människor som i arbetslivet är hänvisade till de tyngre kroppsarbetena – byggnadsarbetare, varvsarbetare och andra inom metallindustrin, skogsarbetare, stuveriarbetare och arbetare med liknande arbeten – oftare än andra grupper i samhället förstör sina glasögon och härigenom också får en högre kostnad understryker ytterligare kravet på att ersättning för normalkostnaden för anskaffande av glasögon bör infogas i sjukförsäkringssystemet.

Vår representant i utskottet har inte kunnat acceptera utskottets skrivning. Kamrat Marklund har därför reserverat sig mot utskottsmajoritetens mening, och jag vill yrka bifall till reservationen 27 vid punkten 44.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Reservationen 30 ansluter till motionen 1199 av herrar Mattsson i Lane-Herrestad och Mattsson i Skee – det gäller statsbidraget till särskolorna.

Motionärerna har påtalat det förhållandet att för skolundervisning av rörelsehindrade barn, som inte är utvecklingsstörda, utgår statsbidrag till elevassistenter för praktiska arbetsuppgifter, men i särskolan utgår inte sådana statsbidrag ens när rörelsehindrade är utvecklingsstörda. Vi vet att det inom särskolan finns ett betydande antal barn som också har

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvärd,
arbetsmiljö m. m.*

rörelsehinder.

Anledningen till att denna ordning gäller för statsbidragen skulle vara att personell assistans åt elever inom särskolan, som statsrådet uttryckte det i 1971 års statsverksproposition, utgör en del av vårdansvaret som åvilar huvudmannen, dvs. landstingen. Jag måste säga att det starkt kan ifrågasättas om huvudmannskapet skall vara avgörande för om statsbidrag skall utgå eller inte. Vägledande för utbetalande av statsbidrag måste väl i stället vara behovet av elevassistans.

När vi fick den nya omsorgslagen gick det ut anvisningar från skolöverstyrelsen, där det bl. a. heter:

”Utöver lärare som krävs för undervisningen föreligger i allmänhet behov av personal, som kan ge assistans åt eleverna av såväl pedagogisk som vårdande natur, biträda läraren genom att hjälpa eleven vid undervisningen, plocka fram materiel, hjälpa till vid studiebesök och vid elevernas förflyttning inom och utom skolsalen, hjälpa till vid måltider, - - -.”

I maj 1972 gjordes en undersökning, av vilken ganska klart framgår att en stor del av elevassistenternas arbete avser såväl förberedelse av undervisning som pedagogiska uppgifter. Allteftersom åren gått sedan vi fick den nya omsorgslagen har det också visat sig att det finns ett ökande behov av dessa elevassistenter. Då jag har kontakt med den verksamheten på landstingsplanet vet jag att man från lärarhåll begär att få elevassistenter, och vi har försökt att tillgodose det önskemålet. Men jag är medveten om att vi inte har lyckats med den saken i tillräcklig utsträckning. Behovet finns alltså, och då kan jag inte förstå varför man inte skall kunna ge statsbidrag till den verksamheten, när bidrag utgår till liknande verksamhet inom det övriga skolväsendet.

Vi har som sagt följt upp motionen i reservationen 30, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservationen.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Den redovisning som socialministern inledde denna debatt med tycker jag var värdefull, eftersom den konkret speglade den väldiga utveckling som skett på handikappområdet under de senaste tio åren. Siffrorna som ger belägg för utvecklingen i det fallet visar att det har satsats enormt på de handikappade, och det är något som vi alla hälsar med stor tillfredsställelse. Vi hoppas också att det inte är slut med vad som nu gjorts, utan att det skall kunna bli ytterligare reformer i fortsättningen. Men det är angeläget att här slå fast att det inte är några småsaker som skett på detta fält. Om man jämför område efter område skall man finna att samhället just på handikappsidan har gjort en av de allra kraftigaste satsningarna under den senaste tioårsperioden.

Innan jag går in på reservationerna och därmed sammanhängande frågor vill jag säga några ord om handikapporganisationernas verksamhet. Det är alldeles uppenbart att handikapporganisationerna har varit mycket starkt pådrivande i arbetet på att förbättra situationen för denna grupp människor, som har det besvärligt och som därför är förtjänta av ett bättre stöd än man tidigare haft av samhället. Vi skulle aldrig ha lyckats så väl som fallet varit, om det inte hade funnits människor som med

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvård,
arbetsmiljö m. m.*

organisationen som medel hade helhjärtat gått in för att skapa förutsättningar för ett intensivt reformarbete. När man en gång skriver handikappverksamhetens historia tror jag organisationernas insatser kommer att få en mycket framskjuten plats och att organisationerna själva kommer att framstå som den monumentala pelaren i det arbetet.

Det är egentligen inga stora saker som reservanterna för fram i de reservationer som finns fogade till utskottets betänkande. Vad frågan om glasögonen angår är det givetvis en kostsam sak att skaffa sig glasögon, och för många människor innebär ett glasögonköp utan tvivel ett ekonomiskt utlägg som det är svårt att klara av. Men om man å andra sidan ser på inkomstutvecklingen i samhället kan man säga att människorna i dag har lättare för att köpa glasögon än vad fallet var tidigare. Den saken är ovedersäglig. Jag kan hålla med herr Hallgren om att vissa yrkesgrupper genom sitt arbete har större åtgång på glasögon än andra, men om så är gäller det väl för dem att få arbetsgivarna med på att betala både skyddsglasögon och vanliga glasögon.

Det låter också mycket bra att genom en försäkringsreform klara av glasögonköpen åt människorna, och jag vill inte utesluta att den tanken kan förverkligas. Men jag tror inte att man utan vidare skall ta förhållandena i England som exempel. Man skall nog inte ta riktigt så lätt på den saken som herr Hallgren gjorde, när han redogjorde för hur det är ordnat i England.

Det är hjälpmedelsgruppen som har hand om glasögonensida, och det viktigaste är självfallet att man ser till att familjer med barn får den hjälp och det stöd som kan behövas. Det är där vi skall sätta in vårt arbete på att hjälpa: där hjälpen bäst behövs och där kostnaderna onekligen, genom att barnen ofta får byta glasögon, är störst. Man får börja med att bygga upp även den här verksamheten successivt, och då är det ingen tvekan om att man skall börja med att stödja barnfamiljerna. Hur det skall organiseras får vi se när hjälpmedelsgruppen är färdig med sitt arbete.

Det förslag som föreligger om bidrag till starrglasögon bygger på den redovisning som hjälpmedelsgruppen tidigare har lämnat. Man har ansett att samma princip bör gälla för starrglasögon som exempelvis för inköp av ortopediska skor, där i botten skall ligga kostnader för ett ordinärt skoinköp. I botten i detta fall skall alltså ligga kostnaden för ett normalt glasögonköp. De principerna har således varit vägledande.

Fröken Andersson i Stockholm sade att hon inte kan förstå att inte utskottet kunde ha gått med på framställningarna i reservationerna. Men vi kan inte gå med på alla förslag som väcks, utan vi tvingas välja, och då har vi hamnat i den situationen att vi inte kunnat tillgodose de önskemålen. Hon tog också upp frågan om att vi inte ville rubba cirkelarna för hjälpmedelsgruppens verksamhet. Nej, det vill vi inte. Vi tycker att man skall låta hjälpmedelsgruppen arbeta i lugn och ro.

Sedan har det förts ett resonemang beträffande särskolorna, som jag bara skall säga ett par ord om. Utskottet håller beträffande yrkandet om ersättning av elevassistans, som tidigare behandlats av riksdagen och avslagits, på samma linje som tidigare. Motiveringen är att elevassistans måste ingå i den vanliga elevvården och handhas av huvudmannen. Jag anser inte att jag kan ändra uppfattning med anledning av det anförande

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvård,
arbetsmiljö m. m.*

som herr vice ordförande i utskottet – herr Gustavsson i Alvesta – höll. Det är ju huvudmannen som har hand om hela vårdsidan, och det är riktigt att elevassistans får ingå som ett av leden i det arbete som huvudmannen bedriver. Utskottet anser att det inte finns någon anledning till ändrat ståndpunktstagande i det avseendet.

I fråga om anslaget till handikapporganisationerna har herr Hamrin fört ett resonemang om folkpartiets överbud eller icke överbud. Vid den här tiden på kvällen skall jag försöka vara snäll mot folkpartiet, men jag vågar säga: Hade socialministern föreslagit inte 2,5 miljoner kronor som han nu gjort utan 3 miljoner kronor hade följden naturligtvis blivit att folkpartiet ökat på anslaget till 3,5 miljoner kronor. Det ingår i det partiets principiella uppläggning när det gäller att driva politisk verksamhet att man alltid vill bjuda något över.

Jag anklagar inte folkpartiet för detta, men när man har sett hur det har gått till under åren finner man att det är samma mönster som partiet här använder. Jag föreställer mig att om socialministern nästa år föreslår 3,5 miljoner kronor – dvs. en höjning med 1 miljon kronor – kommer folkpartiet att, lägga fram förslag om höjning till 4 miljoner kronor. Det bara är så! Det är inte fråga om några speciella principer, utan man använder den metoden när det gäller det politiska arbetet.

Jag tycker att ökningen på en halv miljon kronor är värdefull. På den tiden då jag var förbundsordförande i De handikappades riksförbund och de sammanlagda anslagen kanske höjdes med 100 000 kronor om året, så betecknade vi det som ett väldigt stort framsteg. Nu sker det halvmiljonhöjningar. Man måste ändå säga att den ökning som i år gjorts är värdefull.

Det är klart att de dövblinda har problem av en räckvidd som vi vanliga människor inte kan fatta. Det är den ena sidan av saken. Men sedan är frågan vem som skall betala den föreslagna uppräknings anslaget under Kostnader för viss verksamhet för blinda. De dövblinda är organiserade i *De blindas förening*. Jag vill här betona att *De blindas förening* under förra året fick 655 000 kronor av det stora gemensamma handikappanslaget. Därutöver fick *De blindas förening* 100 000 kronor till kurs- och studieverksamhet och 50 000 kronor till konsulentverksamhet. Motionärerna vill höja det anslag som går till bl. a. depåverksamhet och utbildning av ledarhundar och liknande. Men här gäller det att ge ett anslag till ett administrativt ändamål. Vi anser att de medel som tilldelas *De blindas förening* också skall kunna användas just till administration när det gäller verksamheten bland de dövblinda.

Man har här diskuterat färdtjänsten. Jag vill gärna understryka att färdtjänsten är en av de viktigaste åtgärderna när det gäller att bryta de handikappades isolering och göra det möjligt för dem att ha kontakter med andra människor. Men jag vill mycket starkt betona att det är kommunernas skyldighet att klara den saken. Det var intressant att lyssna till de föregående talarna, som nu klagat över att man fört över frågan om anslag till färdtjänsten till den kommunalekonomiska utredningen. Herr Hamrin sade att det har ställt till trassel. Jag höll på att säga: Hade herr Hamrin väntat någonting annat? Först föreslår man att staten skall ta över delar av den kommunala verksamheten och proponerar gång efter

annan att frågan skall utredas. När man sedan får sina önskemål i det avsendet tillgodosedda, säger man att det ställer till trassel och begär extra anslag till färdtjänsten mitt under den kommunalekonomiska utredningens pågående arbete.

Jag tycker med förlov sagt att det är ett egendomligt system ni tillämpar. Här slåss ni med näbbar och klor för att utredningen skall tillsättas, och när den väl är tillsatt har ni inte tid att vänta på resultatet utan vill ge specialanslag. Jag skulle respektera den borgerliga oppositionen om den, när den fått igenom ett utredningskrav, avvaktade att förslagen i ekonomiskt avseende blev vederbörligen övervägda av utredningen. Jag tycker att det finns skäl att säga detta.

Jag vill understryka att det inte är på det sättet att alla kommuner drar sig för att satsa på färdtjänsten. Enligt Kommunförbundets utredning har 260 av 417 kommuner inrättat färdtjänst. Det tyder på att kommunerna har tagit denna fråga på allvar och försöker göra någonting av detta. Men det finns tyvärr snåla kommuner i landet, och det är de som inte har följt med utvecklingen. Jag skulle kunna tänka mig att färdtjänsten på nyåret 1974, när de så gott som sista kommunsammansläggningarna är klara, kommer att öka till de delar av nya storkommunerna som inte tidigare har haft sådan. Det blir nog kontentan av den utveckling som här äger rum.

För att inte någon skall missförstå mig vill jag ännu en gång starkt understryka att färdtjänsten är en av de viktigaste insatserna när det gäller att byta de handikappades isolering.

Så ett par ord om Fokusutredningen, eftersom socialministern tog upp den saken. Här vill jag bara säga att jag hälsar med tillfredsställelse att socialministern nu kratsar kastanjerna ur elden – inte för dem som har hittat på det här, utan för de kommuner som har engagerat sig i det. Det kanske ändå bör sägas ett litet varningens ord om att det innebär en fara att alltför lättsinnigt sätta i gång med arrangemang av det slaget. Det låter visserligen bra när man gör TV-insamling en kväll i Röda fjäderns tecken, men den insamlingen gav bara en spottstyver av vad det kostar att slutligen driva verksamheten. Då är det samhället som måste träda in och hjälpa till. Jag är tacksam för att socialministern nu har sett till att kommunerna erhåller ett övergångsanslag, men sedan är det kommunerna själva som får ta hand om verksamheten. Detta är alltså slutet på den visa som spelades upp en kväll i TV för några år sedan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fröken ANDERSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna tog upp reservationen 29, som gäller bidragsreglerna för starrglasögon. Han åberopade därvid det beslut angående bidraget till ortopediska skor som riksdagen fattade i fjol och som innebär att de som behöver ortopediska skor själva skall betala en viss kostnad, motsvarande vad det ändå skulle ha kostat dem att köpa skor.

Nu är det emellertid en viss skillnad mellan skor och glasögon, herr Karlsson. Skor har alla, och det är därför rätt naturligt att en kostnad som motsvarar vad det skulle ha kostat att köpa vanliga skor drabbar den

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvärd,
arbetsmiljö m. m.*

som köper ortopediska skor, men glasögon har ju inte alla människor. Glasögon bär man bara när man har en synskada, och glasögon är ett lika oumbärligt hjälpmedel för den som drabbas av skador på synen som andra hjälpmedel är, såsom jag sade i mitt tidigare inlägg. Vi har alltså svårt att förstå vad som motiverar ett avsteg från den princip som gäller andra handikapphjälpmedel, nämligen att man skall få full kostnadstäckning.

Sedan gällde det statsbidrag till färdtjänsten. Det tillhör kommunernas skyldigheter att svara för färdtjänsten, säger herr Karlsson. Det har jag inte bestritt. Jag sade också detta i mitt första inlägg, men jag nämnde att det också finns andra områden, där staten ger stimulansbidrag till kommunal verksamhet. Detta är ett område där det skulle behövas stimulansbidrag. Det är nog inte så, att det bara är fattiga kommuner som har svårt för att klara en väl utbyggd färdtjänst; jag tror att herr Karlsson vet det. Det tråkiga är – och det är detta som har föranlett motionen och reservationen – att det är de handikappade själva som drabbas.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Utskottets ordförande sade i början av sitt anförande att det inte är några stora saker som vi har tagit upp i reservationerna. Jag vill svara: Det är det inte, och det har jag heller inte påstått. Men, herr Karlsson, man bör inte underskatta de små tingen!

Sedan sade herr Karlsson att socialdemokraterna intar samma ståndpunkt i utskottet nu som tidigare och att mitt anförande inte givit herr Karlsson anledning att ändra sitt ställningstagande. Jag hade inte heller räknat med det, men jag påpekade att dessa assistenter har fått fler och fler uppgifter – både pedagogiska uppgifter och förberedelse för undervisningen. Detta har också klart framgått av skolöverstyrelsens enkät, varur jag skall citera några rader:

”Ovan antyddes att elevassistenter ursprungligen ansågs behövas främst för träningsskolans elever. Det framgår emellertid av nedanstående sammanställning – – – att också ett betydande antal elevassistenter tjänstgör i förskolan och i grundsärskolan.”

Man påtalar också att med det nuvarande systemet, när dessa kostnader åvilar huvudmannen, bedrivs verksamheten på varierande sätt regionalt och lokalt. Det har skett en förändring, Göran Karlsson, vilket man kan upptäcka om man vill undersöka frågan litet grand.

Sedan några ord om Fokus. Jag är något förvånad över att utskottets ordförande, som en gång i tiden var ordförande i en handikapporganisation, ironiserar över den insats som gjordes genom TV och Röda fjädern-insamlingen. Jag undrar, Göran Karlsson, om Fokuslägenheterna hade funnits i dag, om inte Röda fjädern-insamlingen kommit till. Och jag undrar om Göran Karlsson har med sig de människor som i dag har fått en lägenhet i dessa Fokushus. Jag tror inte det. Jag tror att Göran Karlsson är mycket ensam om sin uppfattning. Anledningen till det ironiska uttalande som Göran Karlsson fällde kanske är att han liksom en del andra socialdemokrater hyser aversion mot Lions och Rotary.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Jag har börjat vänja mig vid Göran Karlssons sätt att diskutera även när det gäller så här viktiga frågor. Det var väl inte enbart den sena timmen som gjorde hans uttalande mot folkpartiet till vad det var. Men låt mig göra ett par påpekanden.

Först sjunger Göran Karlsson organisationernas höga visa och påpekar hur starkt pådrivande de har varit i det arbete som har pågått under 1960-talet. Låt mig där påpeka att jag inte har förnekat att det då hände en del. Men vi skall också komma ihåg att från det bottenläge som stödet till de handikappade då befann sig i är det i och för sig inte så märkvärdigt att man i dag, 1973, kan spåra en stark förbättring. Att mycket återstår att göra trodde jag dock att vi var överens om. Och att organisationernas pådrivande verkan då plötsligt skulle kunna upphöra eller inte längre var nödvändig har jag väldigt svårt att förstå. När nämligen Göran Karlsson sedan kommer fram till vilka medel handikapporganisationerna nu behöver för att fortsätta sin verksamhet är det stopp.

Nu är det ingalunda så att folkpartiet har tagit en siffra på 500 000 kronor till de handikappades organisationsverksamhet ur luften. Det kravet bygger på en ordentlig redovisning av vilka inkomster och utgifter som dessa organisationer har och hur de tidigare har fått finansiera sin verksamhet med lotterier, vilket blivit allt svårare för dem att klara. Det är alltså inte någon siffra i största allmänhet bara för att få en siffra som ligger över vad departementschefen har föreslagit.

Jag tycker att det måste vara ganska besvärligt för Göran Karlsson att stå här – väl insatt i de handikappades problem, som herr Gustavsson i Alvesta påpekade – och föra talan på det sätt som han har gjort.

Det gäller också färdtjänsten. Det trassel jag påpekade beror helt enkelt på att kommittén tillsattes alldeles för sent. Hade den tillsatts när oppositionen första gången begärde det, kanske kommittén hade varit färdig med sitt arbete vid det här laget. Men när den nu inte är färdig ställer man till ytterligare trassel genom att vägra att bryta ut en statsbidragsfråga som mycket väl kan lösas innan kommittéarbetet i dess helhet är klart. Det var den saken jag ville påtala när jag berörde kommittén och dess arbete.

Och så Fokusstiftelsen! Det var ett ganska bedrövligt ... för att använda ett milt ord – utfall som herr Karlsson i Huskvarna gjorde mot Fokusstiftelsen och dess tillskyndare. Det ligger faktiskt inte så till att Fokusstiftelsen bara bidragit med en spottstyver, som herr Karlsson i Huskvarna uttryckte det om jag minns rätt. Ungefär en tredjedel av de svårt handikappades bostadsförhållanden har man ordnat. Visserligen väntar ännu ungefär 1 000 handikappade på liknande möjligheter att få sin bostadsfråga löst, men de 300 som fått bostad kommer säkerligen att med en viss förvåning läsa vad herr Karlsson i Huskvarna nyss sade från denna talarstol. Det stod säkerligen fullt klart för dem som tog initiativet och genomförde det hela, att detta inte för all framtid skulle kunna klaras med enskilda insamlingar. Men man ville visa hur frågan kunde lösas på ett rimligt och vettigt sätt, och det har man visat. Jag hoppas att den överenskommelse som socialministern kommit fram till inte har färgats av de tankegångar som herr Karlsson i Huskvarna gjorde sig till

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvärd,
arbetsmiljö m. m.*

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvård,
arbetsmiljö m. m.*

talesman för. Jag hoppas också att herr Karlsson i Huskvarna inte har varit med om utarbetandet av denna överenskommelse, som jag med stort intresse väntar på.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag tycker nog att varken herr Hamrin eller herr Gustavsson i Alvesta behöver spela upp något indignationsnummer därför att jag kommenterade socialministerns besked beträffande Fokusstiftelsen på det sätt jag gjorde. Jag konstaterade kort och gott att man här ordnade ett stort jippo i TV och radio och fick in mellan 11 och 15 miljoner kronor och att man för dessa pengar satte i gång att bygga bostäder på olika håll i landet. Jag framhöll att detta var en engångshistoria och att det nu är kommunerna som får ta på sig de stora kostnader som uppstår. Både utskottets vice ordförande herr Rune Gustavsson och herr Hamrin borde begripa att detta medför betydande kostnader för kommunerna. Jag hälsade med tillfredsställelse att socialministern hade klarat övergången i det här fallet.

Sedan vill jag säga till herr Rune Gustavsson att mina kommentarer inte färgades av någon personlig inställning till Lions och Rotary. Det är befängt att över huvud taget ta upp ett sådant argument. Jag har stor respekt för de organisationerna, även om jag själv inte tillhör dem. Visst kan enskilda organisationer ta initiativ i sådana här fall, men sedan är det ändå så att kommunerna och staten får stå för kostnaderna.

Herr Gustavsson i Alvesta ställde frågan om vi hade haft så många bostäder för de handikappade, om Fokus inte hade kommit till. Ja, herr Gustavsson, om centerpartiets, folkpartiets, moderata samlingspartiets representanter och andra kommunalmän hade velat göra lika mycket på den fronten, nämligen att bygga handikappbostäder, till vilket de skulle ha fått särskilda bidrag via bostadsstyrelsen, hade man utan vidare kunnat ordna den saken. För att upprepa exemplet från Jönköpings län kan jag nämna att vi där byggde ett hus för speciellt hårt handikappade medborgare. Här var det landstinget som direkt tog initiativet. Det hade varit riktigt, om man gjort likadant på andra håll.

Jag är litet förvånad över att herr Hamrin söker vränga till det hela med att säga att det är fråga om ett tråkigt utfall gentemot Fokus. Jag har bara konstaterat hur jag bedömer frågan. Var säker på att jag inte är ensam om den bedömning jag gjorde i min lilla kommentar, herr Hamrin. Fröken Andersson i Stockholm säger att det är skillnad på glasögon och skor. Ja det är klart att man inte kan ta på ett par glasögon på fötterna, lika litet som man kan ta skor framför ögonen. Här gäller det principen. En handikappad, som behöver ortopediska skor, får lov att köpa dem, men han skall i alla fall ha ett par vanliga skor, och då är det meningen att samhället skall betala mellanskillnaden. En handikappad som har synskada eller ser dåligt behöver kanske ha ett par starrglasögon eller någon sorts andra glasögon. Då betalar samhället mellanskillnaden. Är det så svårt att förstå den principen, fröken Andersson.

Både herr Hamrin och fröken Andersson talar om färdtjänsten. Ni kommer tillbaka till att det är fel att man inte kan få det stimulansbidrag som handikapputredningen föreslagit. Jag förstår dessa synpunkter. Om

man nu skall göra en översyn över hur utgifterna skall fördelas mellan stat och kommun när det gäller de olika behoven, går det inte att bryta ut det ena exemplet efter det andra, herr Hamrin, utan man måste ha helhetsbilden klar när utredningen skall göra bedömningen. Jag trodde att herr Hamrin kunde förstå att man i det fallet inte kan gå några genvägar. Jag skall sedan säga några ord om anslagen till handikapporganisationerna. Jag pekade förut på att De blindas förening förra året hade fått 655 000 kronor. Sammanlagt fördelades 2 miljoner kronor via riksdagen och handikapprådet. Till kurs- och studieverksamhet och liknande under budgetåret fick organisationerna 735 000 kronor därutöver, till konsulentverksamheten 237 500 ytterligare, dvs. sammanlagt 2 972 000 kronor. Till detta skall läggas att HCK fick ungefär 600 000 kronor via arvsfonden. Om man tar det sammanlagda beloppet – och det måste man göra – har vi redan nu genom det beslut som tagits via budgeten och vad socialdepartementet delat ut till organisationerna kommit över de 3 miljoner, som herr Hamrin nu slåss för att riksdagen skall besluta om.

Om det är svårt att följa med och riktigt fatta vad jag säger i diskussionen, herr Hamrin, beror det naturligtvis på om man vill följa med och försöka förstå vad motståndaren menar. För min del har det inte varit svårt att förstå vad herr Hamrin och folkpartiet menar. Ni har använt den taktik jag tidigare pekade på, visat välvilja gentemot olika grupper genom att föreslå ett och annat överbud. Jag tror inte att detta egentligen leder till de politiska resultat som ni tror.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Herr Göran Karlsson konstaterade inte bara hur situationen var för Stiftelsen Fokus. Det låg ganska mycket ironi i hans ord som föll ungefär så här: Det här var slutet på det skådespel som spelades upp i TV.

Det var dock en mycket stor anslutning till denna insamling från hela svenska folket, herr Karlsson. Kvar står frågan: Hade vi haft dessa specialinredda lägenheter till de svårt handikappade utan denna insamling? Nej, herr Karlsson, det hade vi inte. Då hävdar herr Karlsson, att hade folkpartister, moderater och centerpartister i kommunerna verkligen tagit hand om de handikappade så hade det funnits lägenheter till dem. Efter det uttalandet ifrågasätter jag om herr Karlsson över huvud taget har sett Fokuslägenheterna. De människor som bor i Fokuslägenheterna är nämligen inte enbart från den kommun där dessa är belägna. I Fokuslägenheterna i Växjö bor t. ex. svårt handikappade människor från hela landet. Lägenheterna är specialinredda med serviceutrymmen, och det finns vårdpersonal. Många av dessa människor hade annars säkerligen suttit på vårdhemmen.

Så säger herr Karlsson att nu får kommunerna ta hand om detta med stora kostnader som följd. Ja, men husen och lägenheterna finns redan, och det är fråga om att ta ansvaret för dem och människorna som bor där i fortsättningen. Hade kommunerna från början själva byggt handikapplägenheter skulle ju förhållandet i dag ha varit detsamma, dvs. kommunerna hade fått ta det ekonomiska ansvaret.

Jag vill erinra om utskottets skrivning förra året, att det är viktigt att lösa denna fråga, därför att vi vet att de handikappade som bor i dessa lägenheter i dag är bekymrade över hur det skall bli i fortsättningen.

Fröken ANDERSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Är det så svårt att förstå att samma princip skall gälla för glasögon som för skor, säger herr Karlsson i Huskvarna. Ja, jag tycker det är svårt. Det är ju en avgörande skillnad mellan de båda hjälpmedlen. Skor har alla, som jag sade tidigare och som herr Karlsson också apostroferade. Den handikappade får mellanskillnaden i kostnad mellan en vanlig sko och en ortopedisk. Men glasögon har endast de som är synskadade och således är beroende av detta hjälpmedel. Det är den principiella skillnaden.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Så kom ändå som vanligt beskyllningen för överbud från herr Karlsson i Huskvarna, trots att jag påpekade att socialministern med all rätt har plussat på 630 miljoner kronor och vi från folkpartiet i marginalen har prioriterat ytterligare 2,3 miljoner kronor. Jag tycker herr Karlsson använder sig av ett slentrianmässigt resonemang i sådana här sammanhang.

Så några frågor då det gäller Fokusbostäderna. Är det fel att bostadsfrågan har ordnats för de 300 handikappade på ett tidigt stadium? Skulle den ha varit ordnad utan Stiftelsen Fokus? Var skulle dessa 300 ha befunnit sig om Fokusbostäderna inte hade byggts? Jo, antingen skulle de ha varit utan vård eller också befunnit sig på något vårdhem i kommunal regi. Det skulle också ha inneburit utgifter för berörda kommuner. Så ligger nog saken till.

Varför skall det vara så svårt att erkänna att även den enskildes insats då det gäller att hjälpa till i sociala frågor är värd uppskattning? Att dessa insatser inte skulle räcka till i längden hade väl ingen tänkt sig eller trott och ingen heller påstått. Jag tycker att vi skall vara tacksamma över att Stiftelsen Fokus visat vägen för en riktig lösning av ett svårt problem.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Hade vi haft bostäder för dessa handikappade, om inte Fokusstiftelsen funnits? På den frågan svarar jag, att om det funnits handlingskraftiga kommunalmän, råder det ingen tvekan om att de klarat den bostadsproduktionen. Det är det centrala. Nu är det inte kommunerna som fått planera utan stiftelsen. Däri ligger en väsentlig skillnad. Det tror jag både herr Hamrin och herr Gustavsson i Alvesta förstår, om de vill förstå.

Fråga kommunalmän på de orter där Fokus finns. Jag har besökt Fokuslägenheter. Det är inget fel på dem. Men jag vet att många kommunalmän har varit bekymrade över att de fått denna uppgift på halsen.

Mitt svar blir: Om kommunalmännen varit aktiva och skött handikappvården som den skall skötas, hade vi utan vidare kunnat ha precis lika många och lika bra bostäder som åstadkommit genom stiftelsen

Fokus, som kom till via Röda-Fjädersn-insamlingen.

Till slut bara några ord till fröken Andersson i Stockholm. Fröken Andersson har både glasögon och skor. Om fröken Andersson fick en sjukdom så att hon skulle ha speciella glasögon, fick hon givetvis betala prisskillnaden mellan vanliga glasögon och dem hon skulle ha mot sjukdomen. Så enkel är den princip det rör sig om.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Bara ett par ord till herr Karlsson i Huskvarna. Han vidhåller att hade vi haft handlingskraftiga kommunalmän, hade alla problem löst sig och vi hade haft dessa bostäder. Jag tror inte det, Göran Karlsson.

När vi i början av 1960-talet motionerade här i riksdagen om att få flera specialinredda handikapplägenheter blev svaret – jag tror det var allmänna beredningsutskottet som uttryckte sig så – att vi inte skulle ha några speciella bostäder utan insprängda handikapplägenheter. Jag försökte förklara vad vi menade med motionerna, nämligen att det gällde bostäder för svårt handikappade. Men det gick inte.

Det har blivit en speciell stil på bostäderna för de handikappade. Dessa bostäder är något av ett mellanting mellan den service de handikappade får på vårdhem och den som ges i övriga handikapplägenheter i vanliga bostadshus. De lägenheter Fokusstiftelsen byggt – jag har bara sett dem i Växjö – är säkerligen mycket svåra att placera in i vanlig bostadsbebyggelse.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Den typ av lägenheter som herr Rune Gustavsson redogör för skulle kommunen själv kunna bygga.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 43

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 44

M o m. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 29 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Andersson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 44 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 29 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvård,
arbetsmiljö m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Andersson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 199
Nej — 116
Avstår — 2

M o m. 2 — 4

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 5

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 27 av fru Marklund samt 3:o) reservationen nr 28 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Hallgren begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 3:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Hallgren begärt votering även beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående socialutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 44 mom. 5 antar reservationen nr 28 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 27 av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hallgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 122
Nej — 21
Avstår — 174

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 44 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 28 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Andersson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 185
Nej — 131
Avstår — 2

Punkten 45

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 46

M o m. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 30 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 46 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 30 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 163
Nej — 153
Avstår — 2

M o m. 2 o c h 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 47

M o m. 1 o c h 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 31 av herrar Hamrin och Hyltander, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hamrin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 47 mom. 1 och 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 31 av herrar Hamrin och Hyltander.

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

*Handikappvård,
arbetsmiljö m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hamrin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 261
Nej -- 55
Avstår -- 2

M o m. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 48

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 32 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hamrin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 48 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 32 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hamrin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 193
Nej -- 119
Avstår -- 5

Punkten 49

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 50

M o m. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 33 av herr Hamrin m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hamrin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 5 punkten 50 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 33 av herr Hamrin m. fl.

Onsdagen den
4 april 1973

*Utbyggnad av
hälsovård och
sjukvård, m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hamrin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	216
Nej	–	98
Avstår	–	4

M o m. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 51–57

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 2 Utbyggnad av hälsovård och sjukvård, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 4 i anledning av motioner om utbyggnad av hälsovård och sjukvård, m. m.

(Detta betänkande hade debatterats i samband med behandlingen av socialutskottets betänkande nr 5 punkterna 15–33.)

I socialutskottets betänkande nr 4 behandlades motionerna

1973:166 av herr Werner i Malmö (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk kommitté med uppgift att undersöka verkningarna av enhetstaxereformen inom sjukvården,

1973:289 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om översyn och förslag angående sjukvårdens effektivisering, organisation och inriktning varvid i första hand följande frågor skulle behandlas:

att generella statsbidrag utgick till landstingens sjukvårdskostnader,

att all sjukvård fick landstingen som huvudman,

att all sjukvård gjordes kostnadsfri,

att landstingen skulle erhålla en i lag föreskriven skyldighet att meddela samtliga invånare en tillfredsställande sjukvård,

att utbyggnaden av den slutna vården framför allt inriktades på att tillgodose långtidssjukas, äldres och ekonomiskt svaga patientgruppers behov,

att en omedelbar satsning gjordes på självmordsförebyggande verksamhet och på att ersätta fyllerifinkningen med sjukhusvård,

att den öppna vården fick en organisation där varje medborgare hade en bestämd läkare att vända sig till och

att sjukvården fick en mer förebyggande och offensiv inriktning,

1973:1180 av herr Hamrin m. fl. (fp) vari såvitt här var i fråga hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

Onsdagen den
4 april 1973

*Utbyggnad av
hälsovård och
sjukvård, m. m.*

a) att en parlamentarisk utredning med representation för huvudmännen tillsattes med uppgift att framlägga ett program för den fortsatta utbyggnaden av hälso- och sjukvård och kostnadsfördelningen för denna i enlighet med vad som angetts i motionen,

b) att särskilda projektgrupper tillsattes för att utarbeta långsiktiga planer inom den förebyggande hälsovården i enlighet med vad som anförts i motionen,

c) att organisatoriska modeller som medgav upprätthållande av en bättre vårdkontinuitet utarbetades samt,

1973:1201 av herr Molin (fp) vari hemställdt

att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att ett samlat program för den fortsatta utbyggnaden av sjukvården framlades,

att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till system för statsbidrag till de kommunala sjukvårdshuvudmännen, samt

att riksdagen beslutade hos Kungl. Maj:t hemställa att motionen överlämnades till utredningen om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen beträffande en parlamentarisk utredning om verkningarna av enhetstaxereformen skulle avslå motionen 1973:166,

B. att riksdagen beträffande översyn angående sjukvårdens effektivisering, organisation och inriktning skulle avslå motionen 1973:289,

C. att riksdagen beträffande ett program för den fortsatta utbyggnaden av hälsovård och sjukvård skulle avslå motionen 1973:1180, såvitt nu var i fråga, och motionen 1973:1201, såvitt nu var i fråga,

D. att riksdagen beträffande tillsättande av projektgrupper för långsiktig planering inom den förebyggande hälsovården skulle avslå motionen 1973:1180, såvitt nu var i fråga,

E. att riksdagen beträffande organisatoriska modeller för vårdkontinuitet skulle avslå motionen 1973:1180, såvitt nu var i fråga,

F. att riksdagen beträffande statsbidrag till de kommunala sjukvårdshuvudmännen skulle avslå motionen 1973:1201, såvitt nu var i fråga,

G. att riksdagen beträffande överlämnande av motionen 1973:1201 till kommunalekonomiska utredningen skulle avslå motionen, såvitt nu var i fråga.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande en parlamentarisk utredning om verkningarna av enhetstaxereformen av herrar Carlshamre (m), Hylltander (fp), Åkerlind (m) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:166 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt tillsättande av en utredning av ovan angivet slag,

2. beträffande översyn angående sjukvårdens effektivisering, organisation och inriktning av fru Marklund (vpk) som ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:289 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om översyn i enlighet med vad reservanten anfört,

3. beträffande ett program för den fortsatta utbyggnaden av hälsovård och sjukvård av herrar Carlshamre (m), Hyltander (fp), Åkerlind (m) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1180, såvitt nu var i fråga, och i anledning av motionen 1973:1201, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att en utredning tillsattes i enlighet med vad reservanterna anfört,

4. beträffande tillsättande av projektgrupper för långsiktig planering inom den förebyggande hälsovården av herrar Hyltander (fp) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under D bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1180, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om tillsättande av sådana projektgrupper i enlighet med vad reservanterna anfört,

5. beträffande organisatoriska modeller för vårdkontinuitet av herrar Carlshamre (m), Hyltander (fp), Åkerlind (m) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under E bort hemställa,

E. att riksdagen med bifall till motionen 1973:1180, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att sådana modeller utarbetades,

6. beträffande överlämnande av motionen 1973:1201 till kommunal-ekonomiska utredningen av herrar Hyltander (fp) och Romanus (fp) som ansett att utskottet under G bort hemställa,

att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2 av fru Marklund.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Under hänvisning till vad jag anfört i den tidigare debatten ber jag att under punkten F få yrka bifall till motionen 1201.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall även till reservationerna 3, 4, 5 och 6.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Onsdagen den
4 april 1973

*Utbyggnad av
hälsovård och
sjukvård, m. m.*

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Carlshamre m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hamrin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten A röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Carlshamre m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hamrin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 226
Nej — 88
Avstår — 3

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Israelsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 300
Nej — 14
Avstår — 2

Punkten C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Carlshamre m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hamrin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten C röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Carlshamre m. fl.

Onsdagen den
4 april 1973

*Utbyggnad av
hälsovård och
sjukvård, m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hamrin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 225
Nej - 88
Avstår - 4

Punkten D

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herrar Hyltander och Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hamrin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten D röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herrar Hyltander och Romanus.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hamrin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 261
Nej - 53
Avstår - 3

Punkten E

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Carlshamre m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hyltander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten E röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Carlshamre m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hyltander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 225
Nej - 89
Avstår - 3

Onsdagen den
4 april 1973

Nämnden för socio-
nomutbildning

Punkten F

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1201 av herr Molin i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten G

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herrar Hyltander och Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hyltander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 4 punkten G röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herrar Hyltander och Romanus.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hyltander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 262
Nej — 53
Avstår — 3

§ 3 Föredrogs socialutskottets betänkande nr 7 i anledning av propositionen 1973:20 angående vissa avtal med Uppsala läns landstingskommun.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 7 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 till centrala universitetsmyndigheter m. m. jämte motion.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Nämnden för sacionomutbildning

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:1 bilaga 10 under punkten E 4 (s. 305–306 i utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden) föreslagit riksdagen att till Nämnden för sacionomutbildning för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 1 326 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:1269 av fru Gradin (s) vari hemställdes att riksdagen skulle besluta att öka anslaget E 4

Nämnden för socionomutbildning med 100 000 kronor till pedagogiskt utvecklingsarbete under budgetåret 1973/74 i förhållande till vad som föreslagits i propositionen 1973:1.

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

*Nämnden för socio-
nomutbildning*

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till propositionen 1973:1 och med avslag på motionen 1973:1269 till Nämnden för socionomutbildning för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 1 326 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar Wikström (fp) och Richardson (fp), fru Gradin (s) samt herr Berndtson i Linköping (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:1 och med bifall till motionen 1973:1269 till Nämnden för socionomutbildning för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 1 426 000 kronor.

Fru GRADIN (s):

Herr talman! Till utbildningsutskottets betänkande nr 7 finns en reservation angående med 100 000 kronor förhöjt anslag till nämnden för socionomutbildning för att den skall få möjlighet att bedriva pedagogiskt utvecklingsarbete.

Riksdagen känner väl till att socionomutbildningen byggts ut mycket snabbt under senare år. Detta har medfört stora påfrestningar på organisationen. Enligt min mening borde därför de pedagogiska frågorna i samband med utbildningen vid socialhögskolorna ägnas ökad uppmärksamhet dels med hänsyn till socionomutbildningens karaktär av yrkesinriktade utbildningslinjer med integration av teoretiska och praktiska moment, dels med hänsyn till behovet av pedagogisk förnyelse och innehållsmässig översyn av denna utbildning.

I årets statsverksproposition är också föredragande statsrådet väl medveten om behovet av pedagogiskt utvecklingsarbete vid socialhögskolorna. Han redovisar att nämnden för socionomutbildning i sin anslagsframställning begärt medel bl. a. för pedagogiskt och annat utvecklingsarbete vid högskolorna. Han konstaterar emellertid att det under senare år anvisats "avsevärda" resurser inom universitetsområdet – alltså till UKÄ – och mycket av det arbete som utförts tycker statsrådet borde ha en sådan allmängiltig karaktär att utbildningen vid socialhögskolorna skulle kunna dra nytta av det. Men samtidigt anser föredraganden att nämnden för socionomutbildning bör ha vissa medel till sitt förfogande, som gör det möjligt för nämnden att som ett led i sitt fortlöpande arbete med studieplansöversyn anordna ämneskonferenser o. d. Statsrådet och jag som motionär är alltså i princip överens.

Behovet av att på kort sikt förbättra och modernisera socionomutbildningen trots U 68:s arbete är stort. En viktig omständighet är de ändrade arbetsuppgifterna inom kommunal förvaltning bl. a. på grund av kommunreformen. Förvaltningslinjen vid socialhögskolorna ger en utbildning i dag som främst är avsedd för att leda till tjänster som kommunalkamrer, en yrkesfunktion som inte finns längre i de nya storkommunerna.

Detta och andra omständigheter talar för att man omedelbart får sätta

i gång en översyn och modernisering av socionomutbildningen som tar sikte på att möta de ändrade krav som på kort sikt kan ställas just på förvaltningssocionomerna. Därtill skall sägas att man numera i socionomutbildningen har olika system beträffande praktiken beroende på tidigare yrkeserfarenhet.

Det behövs alltså en planmässig satsning på det pedagogiska området för socialhögskolorna. Tyvärr finns inga erfarenheter att hämta från de forskningar som görs inom UKÄ:s ram, och några anslag till nämnden för socionomutbildning från UKÄ ges inte heller. Därför finns, som jag ser det, ingen annan lösning än att ge nämnden för socionomutbildning resurser att lösa de pedagogiska problemen på kort sikt och i avvaktan på de större reformer som kan bli följden av U 68:s arbete.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen vid utbildningsutskottets betänkande nr 7.

I detta anförande instämde herr Wikström (fp).

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s):

Herr talman! Nämnden för socionomutbildning, vars anslag vi nu diskuterar, kom till den 1 juli 1971. Den ersatte då samarbetsnämnden för socialhögskolorna. En av uppgifterna för nämnden är att verka för att socionomutbildningen i fråga om innehåll och metoder fortlöpande förnyas, utvecklas och förbättras i takt med samhällslivets krav, och det tycker vi är en mycket viktig uppgift.

Nämnden för socionomutbildning har nu för första gången begärt anslag för utvecklingsarbete och då stannat för en halv miljon kronor. Man kan säga att jämfört med universitetskanslersämbetets anslag för motsvarande ändamål är den summan i absoluta tal ganska liten, men satt i relation till respektive centrala myndighets ansvarsområde är den summa nämnden för socionomutbildning begärt väl så kraftig. Motionären har också varit något mera blygsam och nöjt sig med att begära 100 000 kronor. Utskottet har inte biträtt motionsyrkandet utan stannat för ett anslag på 30 000 kronor till ämneskonferenser och expertmedverkan, vilket också motionären har nämnt.

En hel del av det som gjorts och görs inom universitetskanslersämbetets område när det gäller utvecklingsarbete borde rimligen också, menar vi, kunna utnyttjas av socialhögskolorna. Vi är medvetna om att inte alla de intressen som socialhögskolorna har att tillvarata går att tillgodose via kanslersämbetet just nu.

Jag kanske också skall tillägga att U 68 nu har lagt fram sitt huvudbetänkande. Det har skett officiellt efter det att utskottet justerade sitt betänkande. Det är så att U 68:s betänkande innehåller förslag om att föra socialhögskolorna under samma centrala myndighet som universiteten och de flesta andra högskolorna. Det finns därför skäl för att nu vara litet försiktig med att börja bygga upp parallella organisationer för utvecklingsarbete, som ju inte heller får vara för små och för splittrade.

Slutligen kan det väl också nämnas att personalen på nämnden för socionomutbildning är välinformerad om UKÄ:s utvecklingsarbete och enligt vad jag inhämtat också deltar i dess planeringskonferenser för

pedagogiskt utvecklingsarbete. Även detta tycker jag bör betyda en hel del i sammanhanget.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 7.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Wikström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Gradin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Wikström m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Gradin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	233
Nej	--	73
Avstår	—	9

§ 5 Anslag till universiteten m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 8 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 till universiteten m. m. jämte motioner.

Herr TREDJE VICE TALMANNEN yttrade: I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framstälts särskilda yrkanden.

Punkten 1 (Vissa gemensamma frågor)

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under rubriken Vissa gemensamma frågor (s. 307–325) behandlat universitetsfrågor av allmän karaktär.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:175 av herr Richardson m. fl. (fp),

1973:300 av herr Fiskesjö (c) och fröken Eliasson (c),

- 1973:712 av herr Molin m. fl. (fp) vari hemställda att riksdagen skulle
1. anvisa 2 000 000 kronor till universitetskanslersämbetet att användas för en förstärkning av forskarutbildningen,
 2. bemyndiga Kungl. Maj:t att vid behov vidta åtgärder av det slag som vidtogs budgetåret 1972/73 i syfte att lindra verkningarna för nu förordnade lärare till följd av den minskade studenttillströmningen,

1973:714 av herr Nilsson i Växjö m. fl. (s, c, fp, m),

- 1973:911 av herr Fiskesjö m. fl. (c) vari hemställda att riksdagen skulle
1. anhålla att Kungl. Maj:t vidtog särskilda åtgärder för att undvika att plötsliga och kraftiga minskningar av studenttillströmningen omedelbart och ovillkorligt ledde till nedskärningar av vid institutionerna anställd personal,
 2. till Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 14 845 000 kronor,

1973:1270 av fru Hambræus (c),

1973:1308 av herr Norrby i Gunnarskog m. fl. (c, fp, m),

1973:1314 av fröken Sandell (s) och herr Persson i Karlstad (s),

- 1973:1322 av fru Sundberg (m) och herr Nordstrandh (m) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om
1. att redovisningen av antalet studerande vid de högre läroanstalterna där så var möjligt skedde med uppdelning på heltids- och deltidstuderande,
 2. att samtliga kostnader för i motionen angivna lokaler fr. o. m. budgetåret 1974/75 överfördes till driftkostnadsanslagen för de olika fakulteterna samt

- 1973:1335 av herr Wijkman (m) vari hemställda att riksdagen skulle
1. besluta att höja anslaget Förvaltningarna vid universitetet m. m. med 1,2 miljoner kronor för studievägledning,
 2. hos Kungl. Maj:t som sin mening uttala att de för studievägledning anvisade medlen även skulle kunna utnyttjas för anordnande av utbildning om arbetsmarknaden för studievägledare enligt universitetskanslersämbetets förslag,
 3. hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till inrättande av speciella avnämningkontor vid varje universitet enligt de riktlinjer som anförts i motionen.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande anordnande av studiekurser i biologi, fysik och kemi vid universitetsfilialen i Växjö skulle avslå motionerna 1973:175, 1973:714 och 1973:1308 i denna del,
2. att riksdagen beträffande anordnande av studiekurser i biologi vid universitetsfilialen i Örebro skulle avslå motionerna 1973:175, 1973:714

och 1973:1308 i denna del,

3. att riksdagen beträffande anordnande av studiekurser i biologi, fysik och kemi vid universitetsfilialen i Karlstad skulle avslå motionerna 1973:175, 1973:714 och 1973:1308 i denna del,

4. att riksdagen beträffande anordnande av decentraliserad universitetsutbildning skulle avslå motionen 1973:1314 i denna del,

5. att riksdagen beträffande särskilda åtgärder vid minskning av lärarbehovet vid universitet och högskolor som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av motionerna 1973:712 och 1973:911 i denna del,

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1270,

7. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:300,

8. att riksdagen beträffande viss utbildning av studievägledare skulle avslå motionen 1973:1335 i denna del,

9. att riksdagen beträffande avnämmarkontor skulle avslå motionen 1973:1335 i denna del,

10. att riksdagen beträffande kostnader för lokalhållning skulle avslå motionen 1973:1322 i denna del,

11. att riksdagen beträffande redovisning av deltidsstuderande skulle avslå motionen 1973:1322 i denna del.

Reservationer hade avgivits

A. 1. beträffande forskarutbildning av herrar Wikström (fp), Richardson (fp), Elmstedt (c), Fiskesjö (c) och Karlsson i Mariefred (c) som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

A. 2. beträffande viss utbildning av studievägledare av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1335 i denna del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

A. 3. beträffande redovisning av deltidsstuderande av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 11 bort hemställa,

att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i anledning av motionen 1973:1322 i denna del.

Vid denna punkt hade avgivits ett särskilt yttrande beträffande översyn av forskarkarriären av herrar Wikström (fp), Richardson (fp), Nordstrandh (m) och Elmstedt (c), fru Sundberg (m) samt herrar Fiskesjö (c) och Karlsson i Mariefred (c).

Punkten 5 (Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.)

Kungl. Maj:t hade under punkterna E 11–E 12 (s. 338–341) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta en professur i enlighet med vad som förordats i propositionen 1973:1,

2. till Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 86 181 000 kronor,

3. till Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.: Driftkostnader för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 21 700 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:465 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemstälts att riksdagen skulle anhålla hos Kungl. Maj:t om förslag om inrättande av en professur i pedagogik vid Uppsala universitet,

1973:1278 av herr Jadestig m. fl. (s, c, fp, m) samt

1973:1327 av herrar Svensson i Kungälv (s) och Zachrisson (s).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att inrätta en professur i enlighet med vad som förordats i propositionen 1973:1,

2. att riksdagen till Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 86 181 000 kronor,

3. att riksdagen till Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.: Driftkostnader för budgetåret 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 21 700 000 kronor,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:465,

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1278,

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1327.

Reservation hade avgivits

B. beträffande professur i pedagogik vid universitetet i Uppsala av herr Nordstrandh (m) och fru Sundberg (m) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i anledning av motionen 1973:465.

Vid denna punkt hade avgivits ett särskilt yttrande beträffande professur i pedagogik vid universitetet i Uppsala av herr Richardson (fp).

Punkten 6 (Medicinska fakulteterna m. m.)

Kungl. Maj:t hade under punkterna E 13--E 14 (s. 341--348) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta professurer i enlighet med vad som förordats i propositionen 1973:1,

2. till Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 116 435 000 kronor,

3. till Medicinska fakulteterna m. m.: Driftkostnader för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 85 450 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

Anslag till universitetens m. m.

1973:106 av herr Lundberg (s) vari hemställdes att riksdagen skulle besluta att vid Uppsala universitet från den 1 juli 1973 inrätta en professur i barnkirurgi och att till förste innehavare av tjänsten utse överläkaren vid Akademiska sjukhuset Gunnar Grotte,

1973:162 av herr Ericson i Örebro m. fl. (s) såvitt nu var i fråga,

1973:698 av herr Bergman m. fl. (s, c, fp, m),

1973:699 av herr Berndtson i Linköping m. fl. (vpk, s, c, fp, m) vari hemställdes att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att vid högskolan i Linköping den 1 juli 1973 inrätta en professur i medicin, särskilt yrkesmedicin, och en professur i hygien, särskilt yrkeshygien, samt anvisade erforderliga medel,

1973:706 av fru Håvik m. fl. (s, c, fp, m, vpk),

1973:707 av herr Hörberg m. fl. (fp, s, c, m, vpk) samt

1973:910 av herr Bergqvist (s) såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande inrättande den 1 juli 1973 av en professur i barnkirurgi skulle avslå motionen 1973:106 i denna del,

2. att riksdagen beträffande inrättande av en professur i audiologi skulle avslå motionen 1973:706 i denna del,

3. att riksdagen beträffande inrättande den 1 juli 1973 av en professur i medicinsk genetik skulle avslå motionen 1973:707 i denna del,

4. att riksdagen beträffande inrättande av en professur i långvårdsmedicin budgetåret 1973/74 skulle avslå motionen 1973:698 i denna del,

5. att riksdagen beträffande inrättande den 1 juli 1973 av en professur i medicin, särskilt yrkesmedicin, skulle avslå motionen 1973:699 i denna del,

6. att riksdagen beträffande inrättande den 1 juli 1973 av en professur i hygien, särskilt yrkeshygien, skulle avslå motionen 1973:699 i denna del,

7. att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att inrätta professurer i enlighet med vad som förordats i propositionen 1973:1,

8. att riksdagen med bifall till propositionen 1973:1 samt med avslag på motionerna 1973:106, 1973:698, 1973:699, 1973:706 och 1973:707 i denna del till Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 116 435 000 kronor,

9. att riksdagen med bifall till propositionen 1973:1 samt med avslag på motionerna 1973:106, 1973:698, 1973:699, 1973:706 och 1973:707 i denna del till Medicinska fakulteterna m. m.: Driftkostnader för budget-

Onsdagen den
4 april 1973

Anslag till universitetet m. m.

året 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 85 450 000 kronor,

10. att riksdagen beträffande utvärdering av forskningsresultat skulle avslå motionen 1973:698 i denna del,

11. att riksdagen beträffande utredning om den yrkesmedicinska sektorn vid medicinska fakulteterna skulle avslå motionen 1973:162 i denna del,

12. att riksdagen beträffande yrkesmedicinsk institution vid universitetet i Göteborg skulle avslå motionen 1973:910 i denna del.

Reservation hade avgivits

C. beträffande professur i medicin, särskilt yrkesmedicin, samt professur i hygien, särskilt yrkeshygien, vid högskolan i Linköping av herrar Berndtson i Linköping (vpk) och Nilsson i Norrköping (s) som ansett

dels att utskottet under 5 och 6 bort hemställa,

5. att riksdagen beträffande inrättande av en professur i medicin, särskilt yrkesmedicin, vid högskolan i Linköping med bifall till motionen 1973:699 i denna del bemyndigade Kungl. Maj:t att inrätta en sådan professur den 1 juli 1973,

6. att riksdagen beträffande inrättande av en professur i hygien, särskilt yrkeshygien, vid högskolan i Linköping med bifall till motionen 1973:699 i denna del bemyndigade Kungl. Maj:t att inrätta en sådan professur den 1 juli 1973,

dels att utskottet under 8 och 9 vid bifall till yrkandet beträffande hemställan under 5 och 6 bort hemställa,

8. att riksdagen i anledning av propositionen 1973:1 och med bifall till motionen 1973:699 samt med avslag på motionerna 1973:106, 1973:698, 1973:706 och 1973:707, samtliga motioner i vad avsåg medelsanvisningen, till Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 116 645 000 kronor,

9. att riksdagen i anledning av propositionen 1973:1 och med bifall till motionen 1973:699 samt med avslag på motionerna 1973:106, 1973:698, 1973:706 och 1973:707, samtliga motioner i vad avsåg medelsanvisningen, till Medicinska fakulteterna m. m.: Driftkostnader för budgetåret 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 85 680 000 kronor.

Punkten 9 (Tekniska fakulteterna m. m.)

Kungl. Maj:t hade under punkterna E 22–E 23 (s. 360–365) föreslagit riksdagen att

1. till Tekniska fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 89 591 000 kronor, varav 750 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen,

2. till Tekniska fakulteterna m. m.: Driftkostnader för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 53 800 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:176 av herr Strömberg m. fl. (fp),

1973:303 av herr Rask (s) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att en professur i gjuteriteknik inrättades vid någon av de tekniska högskolorna,

1973:734 av herr Ångström (fp),

1973:910 av herr Bergqvist (s) såvitt nu var i fråga samt

1973:1332 av herr Tobé m. fl. (fp, c, m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen till Tekniska fakulteterna m. m.: Avlöningar till lärarpersonal för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 89 591 000 kronor, varav 750 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen,

2. att riksdagen till Tekniska fakulteterna m. m.: Driftkostnader för budgetåret 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 53 800 000 kronor,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:734,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1332,

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:303,

6. att riksdagen beträffande översyn av den tekniska utbildningen skulle avslå motionen 1973:910 i denna del,

7. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:176.

Punkten 16 (Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier)

Kungl. Maj:t hade under punkten E 40 (s. 399--400) föreslagit riksdagen att till Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 13 232 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:712 av herr Molin m. fl. (fp) i vad den påverkade medelsanvisningen under detta anslag,

1973:911 av herr Fiskesjö m. fl. (c) i vad den påverkade medelsanvisningen under detta anslag.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till propositionen 1973:1 samt med avslag på motionerna 1973:712 och 1973:911 i denna del till Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier för budgetåret 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 13 232 000 kronor.

Reservation hade avgivits

D. av herrar Wikström (fp), Richardson (fp), Elmstedt (c), Fiskesjö

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

Anslag till universitetet m. m.

(c) och Karlsson i Mariefred (c) som vid bifall till reservationen A 1 ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:1 samt motionerna 1973:712 och 1973:911 i denna del till Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier för budgetåret 1973/74 anvisade ett reservationsanslag av 15 232 000 kronor.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Under punkten 1 i utbildningsutskottets betänkande nr 8 angående anslagen till universitetens behandling en rad olika frågor rörande den högre utbildningen och forskningen. Även om antalet reservationer inte ger anledning till något längre inlägg från min sida vill jag ändå framföra några synpunkter som berör de mest brännande frågorna inom denna utbildningssektor.

Jag påtalade vid förra årets riksdagsbehandling av motsvarande betänkande att U 68 under flera år lagt sin förlamande hand över reformverksamhet och debatt. Vi har vid behandlingen av årets statsverksproposition och följdmotioner befunnit oss i samma situation. Vi har t. o. m. uppfattat vår handlingsfrihet som än mer begränsad, eftersom utredningsförslaget varit omedelbart förestående. Det innebär att vi i något fall avstått från krav, trots att de synt oss både riktiga och angelägna. Att U 68 nu lagt fram sitt förslag till framtida högskoleorganisation innebär att debatten kommer in i ett nytt läge. Det förhållandet att åtskilligt av U 68:s förslag varit känt – ehuru inte officiellt – men att det bakomliggande faktamaterialet och argumenteringen inte varit helt tillgängliga har skapat en otillfredsställande debattsituation.

Jag vill emellertid framföra några synpunkter som berör vissa aktuella problem och skall ta som utgångspunkt ett i alla avseenden lättviktigare dokument än U 68:s digra betänkande, nämligen en alldeles nyutkommen bok med den underfundiga titeln Utstuderad. Den är författad av en ung Uppsalaakademiker, Leif Brundin, som efter flera års studier upptäckt att de varit alldeles förgäves. På bokens titelsida ser man två bilder av författaren. Den första, från 1964, visar den unge studenten i all sin glans i frack och studentmössa. Den andra – den är från 1972 – visar honom i betydligt mindre elegant utstyrel på väg till arbetsförmedlingen för att söka finna ett arbete som kan ge honom och hans familj försörjning. På bokens baksida presenterar han sig själv: "Jag är för närvarande fast anställd kontorist på Akademiska sjukhuset i Uppsala med en lön på 2 037 kronor i månaden. Jag vill inte klaga. Jag anser mig inte för fin och 'välutbildad' för det arbetet. Jag har det bra. Det är bara det att jag läst i 5 år och dragit på mig 30 000 i studieskulder. Dessa pengar måste jag betala tillbaka. Det är då mina studieår känns onödiga och min fil. kand. löjlig. Varför studerade jag? Varför är det så många som studerar?"

Författarens situation kan betraktas som typisk för den generation studenter som lämnade gymnasierna i mitten av 1960-talet:

den enorma expansionen av universitets- och högskoleutbildningen;
det planlösa och föga yrkesorienterade studerandet vid de fria fakulteterna;

den bristande balansen mellan expansionen inom olika fakulteter,

Onsdagen den
4 april 1973

Anslag till universitetens m. m.

innebärande en våldsamt ökning av studerandeantalet inom de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna;

den plötsligt påkommande och ytterst allvarliga akademikerarbetslösheten samt dessutom

bördorna av ett studiemedelssystem som visat sig vara mindre lyckat.

Det allra mesta av denna utveckling har varit bekymmersamt, men det finns också något att vara glad över: Studenten har tagit av sig fracken och stoppat undan studentmössan. Han är nu beredd att ta ett arbete som han tidigare inte var intresserad av. Denna avglamourisering av universitetsstudierna och av akademikernas arbetsmarknad är självfallet något att notera med största tillfredsställelse. Men det kan inte få undanskymma det faktum att detta skett till priset av många personliga besvikelser och kanske i vissa fall tragedier. Utvecklingen har ju inneburit att alla prognoser slagit aldeles slint. 1965 års riksdag räknade med att studentantalet vid universitet och högskolor vid 1970-talets början skulle vara omkring 87 000. Det dröjde inte ens två år innan det antalet var uppnått. År 1967 uppgick studentantalet till 98 000. År 1970 hade prognosen överträffats med närmare 40 000. Den bristande balansen i utvecklingen har lett till en rad svåra problem. Sysselsättningsfrågorna har redan berörts. Det är obegripligt att man från regeringens sida sett så lättsinnigt på dessa problem. Det är svårt att helt frigöra sig från tanken att man utan större motvilja sett denna arbetslöshetssituation. Löneutvecklingen för akademiker kan inte undgå att påverkas i den riktning som anses önskvärd. Men det har också medfört en rad andra effekter, som man väl inte gärna kan glädja sig åt.

I ett tidningsreportage från Umeå universitet för några veckor sedan skildrades den tragiska situation som uppstår när den förste studenten från en by i det norrländska inlandet kommer tillbaka från universitetet med sin fina examen och inte kan finna annat arbete än att stå i kiosken eller tillfälligt hjälpa till som hemsamarit. Dessa erfarenheter kommer ofelbart att leda till att den breddning av rekryteringen i socialt avseende som alla önskat kommer att stanna av eller gå tillbaka. Den som först tvekar att ge sig in på en lång, dyrbar och osäker utbildning är självfallet den som kommer från ett hem med begränsade ekonomiska resurser och utan studietraditioner.

Den kraftiga minskningen av inskrivningen till de fria fakulteterna har främst gällt matematisk-naturvetenskaplig fakultet. För att motverka en ytterligare snedfördelning har vi från folkpartiets sida i likhet med UKÄ menat att undervisning för 40 poäng i fysik och kemi borde inrättas vid universitetsfilialerna. Kungl. Maj:t har avvisat detta med hänvisning dels till U 68:s utredningsarbete, dels till det förhållandet att en stor del av utbildningsplatserna vid universiteten står tomma och outnyttjade. Hänvisningen till U 68 var naturligtvis mera berättigad nu när förslaget var nära förestående än tidigare. Har man väntat så länge kan man också vänta litet till, kan man tycka. Vad så gäller de tomma platserna, är det fråga om en avvägning mellan å ena sidan önskan att öka rekryteringen i dessa ämnen och därmed minska snedbalansen, och å andra sidan nödvändigheten att hushålla med de knappa resurserna. Inför uppgiften att 350 av de 500 platserna i fysik denna termin står tomma är det svårt

att inte tillmäta den senare synpunkten stor betydelse. Vi har därför inte fullföljt vårt krav om att studiekurser *skall* inrättas, men vi utgår ifrån att möjligheten ändock inte är utesluten. Jag tolkar nämligen föredragande statsrådets deklaration att utbildning *i första hand* bör ske där det står tomma platser så att Kungl. Maj:t är oförhindrad att ge tillstånd till utbildning även vid universitetsfilialerna så snart det visar sig vara möjligt och lämpligt.

Den kraftiga nedgång av antalet studerande som kom i början av 1970-talet var i och för sig en naturlig reaktion. Den ledde emellertid till svårigheter beträffande sysselsättningen för många extra universitetslärare. Olika åtgärder måste här vidtas för att så långt som möjligt trygga sysselsättningen eller ge bättre möjligheter till egen fortsatt utbildning. Den kraftiga ökningen av antalet studerande på grundutbildningsstadiet har lett till en lika kraftig expansion av forskarutbildningen. Rekryteringsbasen har ökat starkt samtidigt som universitetsautomatiken lett till inrättandet av nya tjänster som amanuens och assistent, tjänster som utgör led i forskarutbildningen. När nu antalet sådana tjänster genom automatiken minskar, kommer många forskarstuderande att stå utan möjligheter att fortsätta sina studier. Den stagnation i fråga om anslag till forskningsråden som kännetecknar 1970-talet har också lett till att utrymmet för tjänster inom forskningsprojekt minskat. Detta har tillsammans skapat stora svårigheter. Antalet forskarstipendier är så litet att bara en mindre del av alla studerande kan få ett sådant.

Denna utveckling har skapat en mycket besvärande situation. Från folkpartiets sida har vi i en motion med herr Molin som första namn krävt att ytterligare medel utöver dem som Kungl. Maj:t äskat ställs till förfogande för forskningsutbildningsändamål. Då det vid den här tidpunkten kan vara svårt att veta hur dessa extra medel bäst skall användas, föreslår vi att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma hur de bör disponeras.

Jag skall inte nu beröra den frågan ytterligare, utan hänvisar till herr Molin, som själv kommer att ge synpunkter i denna fråga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen A vid punkten I samt reservationen D vid punkten 16.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Anslagen till högre utbildning och forskning liksom för övrigt till undervisningsväsendet i dess helhet är präglade av det dystra budgetläget. Rader av framställningar från universitetskanslersämbetet – det ansvariga ämbetsverket – lämnas utan beaktande. Åtskilliga reformer kan inte fullföljas. Detta gäller t. ex. i hög grad 1969 års forskarutbildningsreform med vidhängande ökning av stipendierna för främjande av högre vetenskapliga studier. Angelägenheten av en översyn av forskarkarriären borde dock ha kunnat framkalla aktivitet från departementets sida, men så tycks icke ske. Saken brådskar emellertid.

Även flertalet motionsyrkanden är påfallande återhållsamma och tar mest sikte på sådant som inte direkt medför ökade kostnader. De som är kostnadskrävande skjuts på framtiden. Sådan är situationen, och den måste accepteras.

Av de reservationer i utbildningsutskottets betänkande nr 8 för vilka vi moderater står, skall jag bara uppehålla mig vid en; för de båda övriga talar fru Sundberg.

Vår reservation B vid punkten 5 gäller en professur i pedagogik vid universitetet i Uppsala, och den skall jag bringa i kammarledamöternas åtanke. Det tillhör förvisso icke det vanliga att vare sig utbildningsutskottet som helhet eller en minoritet inom detsamma genom reservation hemställer hos Kungl. Maj:t att få en bestämd professur inrättad, men någon gång är omständigheterna sådana att man inte kan underlåta att via riksdagen försöka ändra Kungl. Maj:ts ställningstagande och utöva någon form av påminnelse. Professuren i pedagogik vid universitetet i Uppsala är, som vi bedömer det, ett sådant fall. Gång på gång har förslag om ytterligare en professur i pedagogik vid Uppsala universitet tagits upp i universitetskanslersämbetets petita. I förra årets petita föreslogs den inrättad fr. o. m. budgetåret 1972/73, och i år har professuren av universitetskanslersämbetet föreslagits tillkomma fr. o. m. budgetåret 1974/75. Pedagogikutredningen föreslog på sin tid och för sin del att en professur i pedagogik skulle inrättas vid universitet i Uppsala fr. o. m. läsåret 1971/1972. Sedan utredningen lämnat sitt förslag har professurer i pedagogik tillkommit vid universitetet i Stockholm och Göteborg. Båda dessa professurer stod enligt pedagogikutredningen efter Uppsalaprofessuren i angelägenhetsgrad.

Man kan alltså konstatera att såväl universitetskanslersämbetet som pedagogikutredningen bedömt behovet av ytterligare en professur i pedagogik vid universitet i Uppsala som mycket stort. Till det skall endast läggas att antalet studerande i pedagogik är mycket högt och att forskningsvolymen bara ökar. Forskarhandledningen är klart underdimensionerad. Massor av forskningsuppgifter, inte minst inom den historiska pedagogiken av vilken vårt undervisningsväsende har en hel del att lära, väntar på att bli omhändertagna av unga forskare.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen B vid punkten 5.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! När kammaren förra året behandlade motsvarande betänkande från utbildningsutskottet hade vi en ganska lång debatt, som åtminstone delvis hade en mera allmän karaktär. Det är naturligtvis en viss risk att debatten här i dag – i den mån den skulle svälla ut – blir något av en upprepning. Inte bara objekten utan även problemen är ju i långa stycken desamma.

Även i år har en rad i och för sig angelägna motionskrav avisats av utskottet, eller i varje fall av dess majoritet, med hänvisning till ansträngda statsfinanser eller pågående utredningar, framför allt U 68. Hänvisningen till U 68 har, tycker jag, åtminstone i en del fall i år litet större berättigande än tidigare, eftersom utredningen nu är färdig med sitt huvudbetänkande. Det är som alla vet ett digert aktstycke, och reformförslagen i det spänner över vida delar av det högre utbildningsväsendet. Det remissförfarande som nu vidtar kommer bl. a. att omsluta större delen av universitetsvärlden, och inför kommande riksdagsdebatter

Onsdagen den
4 april 1973

Anslag till universitetens m. m.

om den högre utbildningen bör det således föreligga ett mycket omfattande och detaljerat material som underlag för meningsutbytet här i riksdagen.

Vad som slutligt kan bli resultatet av U 68:s förslag är det väl ännu för tidigt att mera ingående sia om. Men man kan åtminstone uttrycka den förhoppningen att resultatet skall bli en bättre långsiktig planering och en mera ändamålsenlig strukturering av utbildningen än vad vi hittills haft.

De bekymmer som universiteten haft att brottas med sedan ett antal år tillbaka har ju i hög grad orsakats av frånvaron av en mera genomtänkt långsiktig planering på den högre utbildningens område. Den snabba ökningen av studenttillströmningen till universiteten under 1960-talet – antalet nyinskrivna fyrdubblades under en tioårsperiod – var ingen planerad ökning. Improvisationer och provisorier av allehanda slag fick tillgripas för att universiteten nödtorftigt skulle kunna klara anstormningen. Och frånvaron av en mera genomtänkt strukturering av utbildningsvägarna har, som särskilt herr Richardson uppehållit sig vid, lett till att stora grupper studenter blivit felutbildade i den meningen att de när de skall ut på arbetsmarknaden inte kan finna några jobb som svarar mot den utbildning de har skaffat sig och i många fall inga jobb alls.

Akademikerarbetslösheten har blivit ett allvarligt och svårbemästrat inslag i den allmänna arbetslöshet som har rått och som råder i det här landet. En färsk undersökning som samhällsvetarförbundet gjort visar t. ex. att en femtedel av de samhällsvetare som tog examen våren 1972 var arbetslösa ännu bortåt ett år efter examen. Eftersom utströmningen av felutbildade fortsätter är det dessvärre inte troligt att situationen för akademikerna över lag automatiskt kommer att förbättras genom en allmän konjunkturuppgång. Det krävs således målmedvetna speciella åtgärder även framöver för att länka in de felutbildade på arbetsmarknaden.

Det besvärliga läget på arbetsmarknaden för akademiker har medfört att många ungdomar helt naturligt tvekar inför högre utbildning, och förra året inträffade en drastisk nedgång i antalet nyinskrivna och i antalet närvarande vid universiteten, vilket ställde universiteten och särskilt många av de korttidsanställda lärarna inför nya besvärliga problem. Många har fått lämna sina tjänster, vilket i en del fall också inneburit att de fått avbryta sina studier eftersom de drabbade grupperna huvudsakligen omfattat yngre lärare, särskilt amanuenser och assistenter som varit inne i en egen utbildningsgång med sikte på doktorsexamen.

I någon mån dämpades dock på kort sikt de negativa effekterna av de särskilda åtgärder som Kungl. Maj:t så småningom beslöt sätta in inför höstterminen 1972. Dessa åtgärder innebar bl. a. vissa möjligheter till fortsatta förordnanden under en övergångstid samt anslag till extra forskarstipendier. Det är angeläget att liknande åtgärder kan komma till stånd även inför nästa läsår.

Men även helt allmänt är det angeläget att forskarutbildningssidan rustas upp. Statsmakterna har ju inte lyckats leva upp till de målsättningar som angavs vid 1969 års forskarutbildningsreform. Bl. a. har utbyggnaden av stipendiesystemet skett i en alltför långsam takt. Fortfarande är det endast en knapp tiondel av de forskarstuderande som

Onsdagen den
4 april 1973

Anslag till universitetet m. m.

kan komma i åtnjutande av forskarstipendium. Detta är särskilt allvarligt i ett läge då de alternativa försörjningsmöjligheterna under studietiden minskar. Amanuens- och assistenttjänster dras in, och nyrekryteringen till sådana tjänster har vid en del institutioner i det närmaste upphört.

I en reservation som är fogad till utbildningsutskottets betänkande behandlas de frågor jag här närmast berört, och i reservationen föreslås en förstärkning av forskarutbildningen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen A 1 vid punkten 1 samt till reservationen D vid punkten 16.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Behovet av en ökad satsning på åtgärder för att motverka yrkessjukdomar är väl dokumenterat. För mer än tio år sedan föreslogs i betänkandet "Yrkesmedicinska sjukhusenheter, behov och organisation" att yrkesmedicinska enheter skulle inrättas vid regionsjukhusen. Vad som sedan dess har hänt är att förslitningen och sjukdomsfrekvensen ökat inom arbetslivet, men planerna på yrkesmedicinska enheter har inte förverkligats.

Vid förra årets riksdag diskuterades också denna fråga med anledning av en vpk-motion. Till årets riksdag har, utöver begäran i motionen 699 om tjänster till Linköping, i ytterligare några motioner utbyggnaden av den yrkesmedicinska verksamheten aktualiserats.

Utbildningsutskottet poängterade förra året vikten av att universitetsmyndigheterna får en fast grund för fortsatt planeringsarbete. När emellertid utskottet nu bygger sitt yrkande om avslag på motionerna på att UKÄ prioriterar det arbetsvetenskapliga fältet, så måste detta påstående starkt ifrågasättas. Det är ju tvärtom så, att till skillnad från tidigare år har inte UKÄ tagit upp tjänsterna i Linköping i sin petitaskrivelse för budgetåret 1973/74, samtidigt som Linköpings högskola efter samråd med landstinget givit tjänsterna högsta prioritet.

I en reservation som herr Nilsson i Norrköping och herr Berndtson i Linköping fogat till utbildningsutskottets betänkande nr 8 påpekas att ett fullföljande av planerna i Linköping är av betydelse för förverkligandet av målsättningen från början av 1960-talet om yrkesmedicinska enheter vid regionsjukhusen. Något behov av ytterligare utredningsarbete kan inte anses föreligga. Inrättandet av de båda professurerna i Linköping är mycket väl förberett såsom framgår av alla handlingar i ärendet.

Herr talman! Låt mig till sist få understryka att utvecklingen i fråga om yrkesskador och yrkessjukdomar är sådan att varje dröjsmål med förverkligandet av planerna på yrkesmedicinska enheter vid regionsjukhusen är oförsvarbart.

Jag ber till slut att få yrka bifall till reservationen C vid punkten 6 i utbildningsutskottets betänkande nr 8.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Vid punkten 1 i utbildningsutskottets betänkande nr 8 finns två reservationer där herr Nordstrandhs och mitt namn finns med. I den ena framför vi ett önskemål om att statsmakterna i sin redovisning av antalet studerande vid universitet och högskolor skall ange hur stor andel

Onsdagen den
4 april 1973

Anslag till universitetens m. m.

av dem som är deltidsstuderande och hur stor del som är heltidsstuderande.

Det är för mig svårt att förstå varför utskottet i sin helhet inte har velat tillstyrka denna begäran, vilken hade till syfte att förbättra organisationen och struktureringen vid universitetet. Än svårare är det efter det att jag visserligen mycket summariskt men dock till en del har gått igenom U 68:s betänkande.

Som en allmän målsättning för dimensioneringen av den högre utbildningen har gällt och gäller en strävan att vidga formerna för tillträde till utbildningen. Den gamla formen där man började på universitetet direkt efter gymnasieskola och avlade en examen efter lämplig tid är i dag långtifrån allenarådande. Talet om återkommande utbildning, om partiell utbildning och varvad utbildning har blivit verklighet. Universitetet kommer i framtiden att på ett helt annat sätt ge möjlighet till flexibel utbildning. U 68 går ju så långt i denna sin strävan efter flexibilitet att man föreslår avskaffande av examina. Utan att nu kommentera detta vill jag gärna föra fram att det värdefulla i den nya synen på universitetsutbildningen måste ligga i att man vidgar studiemöjligheterna såväl i vad avser rekryteringen som när det gäller utbildningens organisation.

Utvecklingen har som jag sade påbörjats. Stora förändringar på arbetsmarknaden och ökade krav på utbildning över huvud taget har medfört att studier på ett helt annat sätt än tidigare varvas med förvärvsarbete.

Särskilt tydligt framgår detta när man betraktar utnyttjandegraden av studiemedel. När studiesociala utredningen ursprungligen lade fram förslaget om studiemedel beräkande man att denna finansieringsform skulle utnyttjas av flertalet av de studerande. Så var också fallet till att börja med, men sedan har utnyttjandegraden sjunkit alltmer. I dag torde det vara ungefär 50 procent av de studerande som finansierar sina studier med studiemedel. Men det intressanta här är inte detta utan den siffra som anger hur stor del av de studerande som tar ut bidragsdelen, den del som inte skall betalas tillbaka. Här ligger siffran på något över 60 procent.

Varför tar nu den övriga delen av de studerande inte ut sina 1 750 kronor per år? Orsaken är naturligtvis att de inte är berättigade därtill på grund av att de själva eller i vissa fall deras make har för hög inkomst.

Från många håll har studenternas bristande studieaktivitet kritiserats; denna har medfört att prestationskraven måste sänkas med en kvalitets-sänkning som följd. Detta har å sin sida inneburit att möjligheten att studera jämsides med förvärvsarbete i hög grad ökat för dem som vill göra en fullvärdig arbetsinsats. En årgång nybörjare i matematik i Stockholm uppskattar sin studieinsats till 27 timmar per vecka. Stockholms samhällsvetenskapliga fakultet rapporterar att man våren 1972 genomförde en undersökning bland ca 400 studerande på kurs 1, moment 1 inom grundkurs A 1 i nationalekonomi. Undersökningen visar att endast 8 procent av de studerande bedrev studier på heltid, om heltid definieras som 40 arbetstimmar per vecka. Undersökningen i andra ämnesområden visar liknande resultat. Dessa resultat visar på ett utmärkt utrymme för

Onsdagen den
4 april 1973

Anslag till universitetet m. m.

förvärvsarbete kombinerat med studier.

U 68 hänvisar också till UKÄ:s redovisning av vissa undersökningar beträffande studerande som under de tre första terminerna av försöksverksamheten med vidgat tillträde till universitet och högskolor skrevs in vid filosofisk fakultet. Nästan hälften av de studerande fanns vid Stockholms universitet. Omkring hälften var i åldern 25–30 år. Av dem som påbörjade studierna 1969 hade ca 65 procent studerat på heltid medan 35 procent bedrivit deltidstudier. 35 procent – det är mer än en tredjedel, och denna andel är beräknad på ett studerandematerial som man önskar skall öka genom ökad satsning på återkommande utbildning. Jag ställer frågan: Är man rädd för att få fram siffror på hur få det är som verkligen heltidsstuderar? Vill man blunda för att utvecklingen gått åt ett håll som visar att allt flera finner att det räcker med deltidstudier?

Ja, utbildningsutskottets övriga ledamöter vill inte ha en sådan redovisning. Det enda skäl jag kan tänka mig till detta är att man med en sådan redovisning skulle komma fram till att nedgången i antalet universitetsstuderande blir alltför obehagligt stor och att man genom att avstå från att överföra studerandeantalet till heltidsstuderande uppehåller ett sken av att flykten från universitetet skulle vara mindre än vad den egentligen är. Den flykten är nämligen det starkaste beviset på PUKAS-systemets misslyckande.

Herr talman! Motiven till att vi motionärer och reservanter önskar en sådan här redovisning är naturligtvis inte bara en allmän önskan att få fram korrekta siffror. Dessa siffror behövs nämligen för att rätt kunna dimensionera utbildningen vid våra universitet och högskolor. När riksdagen beslöt om att studiemedel skall kunna utgå för deltidstudier och i samband med PUKAS:s genomförande betonades att man skulle öppna nya möjligheter till deltidstudier för dem som så önskar. Detta har däremot skett i endast begränsad omfattning, trots att antalet deltidstuderande ständigt ökar.

Sedan två år tillbaka förekommer inom pedagogiska institutionen i Umeå utbildning för deltidstuderande huvudsakligen avsedd för redan förvärvsarbetande. Erfarenheterna är på det hela taget goda. Vid Göteborgs samhällsvetenskapliga fakultet visar en undersökning att nästan 20 procent av de studerande på de yrkesinriktade studiekurserna läser enligt bestämmelserna om "vidgat tillträde". De flesta av dessa läser på deltid. Resultaten skiljer sig inte från andra deltidstuderandes.

Hur skulle man nu kunna öka möjligheterna till deltidstudier om så är önskvärt, när man inte vet hur många de deltidstuderande är? Varje studerande som skriver in sig vid universitetet registrerar sig ju som heltids- eller deltidstuderande. Men vad skall detta tjäna till när man inte från statsmakterna ens vill redovisa fördelningen? Nej, utskottet säger i stället att antalet studerande som bevistar undervisningsmomentet i fråga är avgörande, och om den studerande är heltids- eller deltidstuderande saknar betydelse.

Herr talman! I och med att vi inte har obligatorisk närvaroplikt kan ju inte antalet som bevistar undervisningsmomentet vara avgörande för dimensioneringen. Det visar sig nämligen att de deltidstuderande just på grund av förvärvsarbete mindre ofta bevistar undervisningsmomentet.

Men de ställer samma krav på examinatorer, bibliotek m. m. Skall detta enligt utskottsmajoriteten över huvud taget inte beaktas vid resursfördelningen?

Också på den andra punkten, där herr Nordstrandh och jag har reserverat oss, vågar jag i all blygsamhet påstå att vi driver utvecklingen framåt – om inte annat framgår detta än tydligare av U 68:s betänkande. Arbetsmarknad och studier skall ju än mer vävas samman. En ökad marknadsanpassning av studierna är en springande punkt i hela detta betänkande. Att detta får konsekvenser också för studievägledningen är självklart. Med den brist på arbetstillfällen som i dag råder för akademiker är det nödvändigt att denna anpassning sker så snart som möjligt. Att man lyckas i studierna beror inte bara på en bra studieteknik utan i än högre grad på motivationen till studierna. Vetskapen om att man studerar med chans till att bli efterfrågad på arbetsmarknaden utgör en stark studiemotivation. Det borde då inte heller vara orimligt att man av sin studierådgivare också skulle kunna få yrkesvägledning. För att detta skall bli möjligt måste studierådgivarnas kunskaper om arbetsmarknaden öka, och vi har i vår reservation föreslagit att en utbildning i detta avseende skall komma till stånd. Ju större arbetslösheten blir för akademikerna, desto viktigare blir det att de under studiernas gång kan få nödvändig information.

Herr talman! Jag har här uteslutande berört faktorer som rör den grundläggande utbildningen vid universiteten. Detta innebär givetvis inte att inte forskarutbildningen har sina stora problem, vilka i hög grad accentuerats under de senaste åren. Nuvarande medelstilldelning har varit otillräcklig när det gäller att lösa dessa problem. Den ursprungliga målsättningen att forskarutbildning skulle kunna ske på heltid genom ett utbyggt stipendiesystem har inte kunnat uppnås. En ekonomisk otrygghet som allvarligt påverkar möjligheten till goda forskarinsatser och begränsar rekryteringen till ett för samhället livsviktigt område har blivit följderna därav. Vi har emellertid i nuvarande budgetläge inte kunnat gå med på en höjning av medelstilldelningen, men detta innebär inte att vi inte inser allvaret i frågan. Riksdagen lär emellertid återkomma till frågor som belyser forskningspolitiken i stort, och för vår del är frågan om forskarutbildningen en viktig del av denna översyn.

Herr talman! Jag ber till sist att få yrka bifall till reservationerna A 2 och A 3 i utbildningsutskottets betänkande nr 8.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s):

Herr talman! Det skulle i och för sig vara frestande att ta upp en del av vad de föregående talarna har sagt mera allmänt. Men vi har gjort den rollfördelningen att min uppgift skulle bli att vara utskottets talesman i de delar av betänkandet nr 8 till vilka fogats reservationerna A 1–3 vid punkten 1, som gäller Vissa gemensamma frågor, samt följdreservationen D vid punkten 16, som avser Stipendier för främjande av högre

vetenskapliga studier. Då kammarens tidsschema även i kväll är ytterligt pressat, skall också dessa kommentarer bli mycket knappa.

Jag tar först upp reservationen om forskarutbildningen. Reservanterna från folkpartiet och centerpartiet önskar här tilldela ytterligare medel på 2 miljoner kronor. Detta sker efter en utförlig plädering för det önskvärda i ökade satsningar inom detta område. Jag varken önskar eller behöver polemisera mot reservanterna beträffande önskvärheten i och för sig av större satsningar på forskarutbildning. Utskottet skriver i detta avseende på s. 7 i betänkandet följande: "Vad beträffar de nu ifrågakvarande motionsyrkandena delar utskottet motionärernas uppfattning att ytterligare upprustningar är önskvärda." Emellertid har vi från socialdemokratiskt håll vid vägningen av olika behov kommit fram till att budgetläget inte medger en ökning här, vilket också framhållits från annat håll. Vi yrkar av det skälet avslag på motionerna 712 och 911 i de punkter motionerna äskar ytterligare medel.

Jag vill till reservationen dessutom bara göra följande kommentarer.

För det första tycks det mig ännu för tidigt att börja tala om att en av intentionerna bakom 1969 års forskarutbildningsreform, nämligen den minskade studietiden, är hotad. Studietiden avsågs bli fyra år. Så särskilt många studerande, som helt gått enligt den nya ordningen, kan nu i mars-april 1973 inte ha kommit ut från läroanstalterna. Vi får alltså i detta avseende rimligen dröja litet med avläsningen.

För det andra måste man ju sist och slutligen rätta forskarvolymen på institutionerna efter de resurser man tilldelas. Här var man, ärligt talat, till en början på vissa håll litet väl liberal med att släppa in studerande i forskarutbildningen. Det har nu skett en viss åtstramning, vilket jag tycker är nödvändigt.

Sedan måste man ju kanske också komma ihåg att ett syfte med reformen var att skriva ner kraven på doktorsnivån. Avhandlingen skulle inte längre bli det här stora livsprovet, eller vad man nu vill kalla det. Vi ser den mera som ett normalt, avdramatiserat led i utbildningsprocessen. Omställningen kan väl också ta tid, och kraven på de s. k. avhandlingsprestationerna kanske dröjer kvar. Detta leder kanske i sin tur till en förlängning av studietiden. Detta var några kommentarer i anslutning till reservationen.

Den andra reservationen jag har att kommentera är knuten till viss utbildning av studievägledare. Detta tog även fru Sundberg upp här. Moderata samlingspartiet är ensamma reservanter i utskottet. Reservanternas yrkanden innebär att de för studievägledning anvisade medlen skulle kunna användas också för utbildning om arbetsmarknaden för studievägledarna.

Utskottet menar här att ämnesinriktad studievägledning vid universiteten å ena sidan och yrkesvägledning å den andra fortfarande är klart olika verksamheter och därför kräver helt olika bakgrund för den som skall syssla med dem. Det är naturligtvis i och för sig bra om studievägledarna vid universitets- och högskoleinstitutionerna vet något om arbetsmarknaden och det yrkesliv som kan följa efter en utbildning vid universiteten. Enligt vad jag inhämtat har också vissa inslag av yrkesvägledning arbetats in i det studiematerial som gjorts för studievägledarna. Detta ger

emellertid inte nu underlag för att låta denna personalkategori överta yrkesvägledningen. Jag tycker att man tills vidare bör utgå ifrån att yrkesvägledningen för personer med universitets- och högskoleutbildning får ske i samma ordning som för alla andra grupper i samhället, dvs. i grundskolan och gymnasieskolan och genom arbetsförmedlingen.

Den tredje och sista reservationen, herr talman, som jag skall kommentera rör redovisningen av deltidsstuderandena. Även i detta fall står moderata samlingspartiets representanter som ensamma reserver. Deras krav är att redovisningen av antalet närvarande studerande, då så är möjligt, skall ske med uppdelning på heltidsstuderande och deltidsstuderande.

Utskottet menar att det viktiga i det här sammanhanget inte i och för sig är uppdelningen av studerandegruppen på heltids- och deltidsläsande utan hur studenterna faktiskt utnyttjat undervisningsresurserna i olika moment. Även fru Sundberg kommenterade detta och sade att man får skilja på dessa saker och frågan om huruvida de använde resurserna för tentamen och sådana saker. Hur det nu än förhåller sig med utnyttjandet av undervisningsresurserna och utnyttjandet av tentamensresurserna så är det väl ändå klart att det viktiga är att man får en bild av hur de studerande faktiskt utnyttjar undervisningsresurserna. Det är alltså en viktig punkt hur resurserna utnyttjas på olika moment. Det kan faktiskt växla från moment till moment under undervisningens gång.

Sedan tycker jag att det är viktigt att man får klart för sig de studerandes utbildningsmål. Skall man t. ex. gå en viss studiekurs eller viss utbildningslinje? Det är viktigt att man får klarhet i dessa reella problem. Det pågår en del projekt som syftar till att klarlägga detta litet bättre så att man får en bättre registrering.

Jag vill påminna om det s. k. UEA-projektet som innefattar intensivundersökningar om bortfall och genomströmning i Umeå och Göteborg under rubriken Utbildnings- och eleanalyser. Projektet syftar till en kontroll av den officiella statistiken över genomströmningen och en komplettering av den med data, som kan belysa studieavbrottens art och orsaker.

Vidare arbetar i Uppsala det s. k. AROS-projektet, där man tar fram det material som man behöver lokalt vid universitetet för planering på institutionsnivå och på utbildningsnämnds nivå. Detta skall sedan kunna föras in i statistiska centralbyråns mönster för de centrala planeringsbehoven. SCB skall således inte som förut behöva gå ut med särskilda enkäter som var irriterande för institutionerna. Institutionerna uppfattade detta många gånger som självändamål. Man såg inte detta som en reguljär del av jobbet på institutionen. Nu skulle man i stället uppleva detta som en naturlig del av jobbet på institutionen. Man har användning för det i vardagsarbetet på institutionerna, och det måste ändå vara något rätt positivt. Det pågår ju en del arbete som gör att man får en bättre belysning av studenternas faktiska situation med avseende på undervisningsutnyttjande, genomströmning, avbrott och studiemål, och det är ju det som är det viktiga.

Fru Sundberg säger sedan att man skulle vara rädd för att få fram siffror över antalet deltidsstuderande. Hon menar att avhoppet är för

många, flykten är för stor, och att man vill dölja detta. Man skulle ha ett intresse av att dölja det, ty om det kom fram, skulle det vara tecken på att PUKAS-systemet misslyckats. Jag tycker att fru Sundberg hamnar åtskilligt snett i detta resonemang. Fru Sundberg får väl närmare precisera vad det är som man velat dölja i detta sammanhang. Jag är inte övertygad om att det förhåller sig på det sätt som fru Sundberg säger här. Det får presteras något bättre bevis än de som fru Sundberg försökte att anföra. Det finns väl ingen som har anledning att dölja sådant som hur det faktiskt förhåller sig med utnyttjandet av undervisningsresurserna, med studieavbrotten och med elevgenomströmningen. I varje fall hör inte jag till dem som tycker att det är intressant att dölja sådana saker. Man skulle göra sig själv och alla andra som arbetar inom undervisningsväsendet en otjänst genom att försöka dölja detta.

Jag tror alltså att fru Sundberg drar helt felaktiga slutsatser.

De motiveringar som fru Sundberg här framfört har fru Sundberg vidare inte redovisat i något tidigare sammanhang när fru Sundberg har argumenterat på detta område. Men jag förstår det mycket väl – det gör sig inte att sitta i ett utskott och resonera om detta. Däremot tror kanske fru Sundberg att det gör sig att här i kammaren i en offentlig debatt framföra sådana insinuationer. De är egentligen inte värdiga en sådan debatt som denna.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkten 1, mom. 8 och 11, samt under punkten 16.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först bemöta herr Gustafsson i Barkarby när det gäller yrkesvägledning kombinerad med studierådgivning. Det är faktiskt inte så att man måste betrakta detta precis på samma sätt som man ser på yrkesvalslärare och syo-funktionärer i skolan. Det verkar som om man på socialdemokratiskt håll inte kunde tänka sig att en studievägledare skulle ha utbildning också vad gäller yrkesvägledning. Det är inte två helt olika funktioner, och det visar sig tydligt genom den popularitet yrkesvalsläraryn har i dag, trots att syo-funktionärerna med sin rena arbetsmarknadsutbildning har tillkommit.

Men, herr Gustafsson i Barkarby, vem är det som vill dölja något? Inte är det den som begär en redovisning av i vilken grad de studerande heltids- eller deltidsstuderar. I stället är det väl utskottet, som säger att detta saknar betydelse. Jag beklagar att inte utskottsmajoriteten i sin skrivning hade redovisat just AROS-projektet och utbildnings- och elevgenomströmningsprojektet. De syftar nämligen till precis detsamma som vårt förslag om att få fram hur de studerande har delat upp sina studier.

Man kan vidare i detta sammanhang konstatera att det har blivit en alldeles oväntat stor ökning av antalet deltidsstuderande. Om detta beror på det nya kravet på flexibilitet i undervisningen och på varvad utbildning eller om det beror på att de studerande tar avstånd från studiemedelssystemet, som det nu är utformat, och anser det vara nödvändigt att försörja sig, är det naturligtvis svårt att avgöra utan undersökning. Men vad man däremot kan slå fast är att genom sänkning

Onsdagen den
4 april 1973

Anslag till universitetens m. m.

av standardkravet vid våra universitet är det i dag möjligt att göra denna kombination. Fordringarna på den studerande har ju sjunkit, och på vårt håll tycker vi att det vore bättre att fordringarna vore sådana att de studerande kunde välja klart: Skall vi studera på heltid eller på deltid? Det är ändå det beslutet de måste redovisa när de börjar att studera vid universiteten.

Min fråga står kvar: Varför skall i så fall denna redovisning och anmälan ske?

Herr RICHARDSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson i Barkarby ifrågasätter inte det önskvärda och angelägna i att anslaget till stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier ökas. Han tillbakavisar vårt yrkande på en höjning med 2 miljoner kronor med att budgetläget inte medger ökade medel. Det ger lätt en föreställning av att utskottet sitter inne med något slags absolut sanning, som till yttermera visso är identisk med den sanning som det föredragande statsrådet här kommit med. 13 232 000 kronor är det som budgetläget medger.

Det finns egentligen två motiv för vårt förslag. Det ena är att vi menar att 1969 års forskarutbildningsreform måste uppföljas. Jag citerar ett stycke ur propositionens sammanfattning: "En genomtänkt, systematiskt planerad utbildningsgång skall läggas upp för i princip varje enskild doktorand. I den nya forskarutbildningen avses inslaget av metodisk undervisning och handledning öka väsentligt." Vi menar att det är nödvändigt att fullfölja de här planerna, och det kräver ökade anslag.

Herr Gustafsson ansåg att det är för tidigt att säga i vad mån man har nått syftemålet att nedbringa tiden för doktorandutbildningen. Det är möjligt att det är för tidigt att ha någon definitiv uppfattning om detta, men mig förefaller det ändock som om allt i stort sett skulle ha blivit vid det gamla i det stycket.

Men det finns också ett annat motiv, nämligen de sysselsättnings- och försörjningssvårigheter som många forskarstuderande råkat ut för i samband med indragningen av assistent- och amanuens tjänster och minskningen av antalet extra lektorstjänster. Det är ett ytterligare skäl som gör det verkligt angeläget att ge det här extra anslaget.

Herr GUSTAFSSON i Barkarby (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först säga till herr Richardson, som kommenterar vårt yttrande så, att det är med hänvisning till budgetläget vi inte kan sträcka oss längre. Det är en riktig redovisning. Men sedan försöker han vara ironisk och menar att vi skulle ha sagt att det är något slags absolut sanning att man inte kan gå längre än vi gjort, och det är naturligtvis alltid lätt för oppositionen att raljera med de här tingen. Jag sade ingenting om att det var en absolut sanning att det här var det allra bästa under alla omständigheter. Jag sade kort och gott att det är en avvägning som görs och att vi då har hamnat på den här nivån. Det är klart att man alltid kan resonera om vilken exakt nivå man skall stanna på.

Sedan kom den andra ironiska frågan, och den är också vanlig: Varför hamnar ni precis på statsrådets summa? Jag överlåter åt herr Richardson

att fundera över varför det förhåller sig på det sättet. Är det så underligt att statsråd från ett parti och riksdagsmän från samma parti gör någorlunda lika värderingar i sådana här sammanhang? Det är väl inte så konstigt, att man behöver ironisera speciellt över det.

Låt mig sedan till fru Sundberg säga ett par ord när det gäller yrkesvägledarna. Jag vidhåller att det är fråga om olika funktioner. Den här ämnesinriktade studievägledningen vid universiteten är ett slag av arbete och yrkesvägledningen är ett annat slag av arbete. Man kan inte utan vidare låta samma personalkategori sköta båda de arbetsuppgifterna.

Till slut vill jag bara betona att det pågår undersökningar, som jag har redovisat. Jag kan erinra om att utskottet säger:

”Vad därefter beträffar den önskade uppgiftens betydelse för resursavvägning och bedömning av resursutnyttjande måste uppgift om den faktiska undervisningssituationen i varje ämne föreligga och antalet studerande som bevisar undervisningsmomentet i fråga vara det avgörande.”

Det visar ju att det är de faktiska uppgifterna som vi tycker är viktiga, viktigare kanske än formell registrering av deltids- och heltidsstuderande.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Årets riksdagsdebatt om universiteten och högskolorna är mindre djupgående och även mindre kontroversiell än tidigare års och sannolikt också kommande års. Det sammanhänger bl. a. med att det så kritiserade PUKAS-systemet nu har reformerats och att man ser att det står inför sitt slut. Sannolikt kommer PUKAS-systemet att betraktas som en relativt betydelselös episod i det högre undervisningsväsendets historia i vårt land. Den andra förklaringen till att dagens debatt är mera dämpad än tidigare är givetvis att U 68:s förslag nu avgivits och kastar sin skugga framför sig.

Jag skall, herr talman, därför ta upp tre speciella problem som jag tror har aktualitet för universiteten just i dag och avstå från vidare debatt. Det gäller lärarsituationen, resurserna för forskarutbildning och forskarkarriären.

Vad först gäller de korttidsförordnade lärarnas situation vid de fria fakulteterna så är det uppenbart att studentminskningen, som har blivit större än vad flertalet trodde, har fått och kommer att få ett kraftigt genomslag i form av ett minskat antal icke-ordinarie tjänster. Redan föregående år förde vi i riksdagen en debatt om detta, och i januari 1972 förde jag tillsammans med några medmotionärer fram ett förslag om att inrätta ett antal särskilda tillfälliga doktorandstipendier för att möta den här situationen. Regeringen lade senare under året fram ett förslag till åtgärder för att förhindra att alltför många korttidsförordnade lärare friställdes, och i det paketet ingick bl. a. ett påslag av tillfälliga doktorandstipendier.

Situationen är i princip likartad i år -- studentminskningen fortsätter och den får sannolikt ett mera drastiskt genomslag än år 1972. Ett antal exempel kan hämtas från universitetsorterna. Man räknar med att i varje fall mellan 50 och 75 lärare vid de fria fakulteterna vid moderuniversiteten kommer att bli utan arbete.

I en motion från folkpartiet har vi föreslagit att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta den typ av åtgärder som vidtogs förra året för att förhindra att alltför många lärare skall behöva friställas från andra halvåret 1973. Jag tror att det är värdefullt att det finns en handlingsberedskap på det här området, och jag noterar att utbildningsutskottet här har samma mening som motionärerna. Utskottet gör under punkten 1 mom. 5 ett tillkännagivande, som betyder att utskottet och riksdagen, om den nu följer utskottet, förväntar sig att någon typ av åtgärder vidtas men att man inte vill föreskriva eller direkt påtala vilken typ av åtgärder som skall göras. Jag vill naturligtvis uttrycka den förhoppningen att statsrådet Moberg är beredd att ta det här tillkännagivandet på allvar och att han kommer att överväga vilka konkreta åtgärder som skall vidtas.

Det är naturligtvis en i vårt land ur arbetstagsynpunkt rätt ovanlig situation som de här lärarna befinner sig i. De har anställning ett år i taget och riskerar att med ett par månaders varsel få besked om att något ytterligare ettårsförordnande inte finns för deras del. Jag tror att det är riktigt att säga att det är en i det svenska samhället ganska ovanlig otrygghet i anställningen som de korttidsförordnade lärarna vid universitetet har. I det arbetsmarknadsläge som nu råder för akademikergrupperna i allmänhet blir naturligtvis situationen för den enskilde inte mindre oroande.

År 1969 genomfördes en reform av forskarutbildningen som syftade till att åstadkomma en mera effektiv utbildning och handledning av doktoranderna och att på det viset nedbringa studietiderna för doktors-examen. I samband med den reformen gavs här i riksdagen ett uttryckligt löfte om att handledarresurserna successivt skulle byggas ut. Vi kan nu konstatera att det löftet från socialdemokratins sida har inte infriats. Antalet nya tjänster vid universitetet för forskarutbildning och forskarhandledning har ökat långsammare under åren efter forskarutbildningsreformen än dessförinnan. Det antal nya forskartjänster som tillförts universitetet under åren 1972 och 1973 ligger mycket nära noll.

Jag vill också säga att den förändring som genomfördes förra året, när man föreskrev att professorer, docenter och forskarassistenter skulle få hela sin tjänstgöringsskyldighet förlagd till forskarutbildningsnivån, ur den här synpunkten i allt väsentligt har visat sig vara en skenreform. Det blev i huvudsak bara en omfördelning mellan institutioner som hade relativt många fasta tjänster och institutioner där forskarutbildningen tidigare i huvudsak hade lösts genom pengar från det s. k. förstärkningsanslaget. Jag vill gärna tillägga att jag i och för sig inte betraktar det som någon förtjänst med den här förändringen, att man nu faktiskt som student på grundutbildningsnivå inte har möjlighet att i undervisningen möta en professor, en docent eller en forskarassistent. Nog är det någonting relativt unikt att man som här i Sverige har en organisation av det högre utbildningsväsendet där studenterna under sina tre fyra första studieår varken får se eller höra professorer, inte får lyssna till och inte får kontakt med lärare med egen forskarerfarenhet. Jag tror att man när den här reformen genomfördes — och det skedde ju i huvudsak med gillande från universitetens sida — inte förutsåg denna utveckling.

När nu minskningen i år av antalet studerande på lågstadiet blev så drastisk fanns ju en möjlighet för utbildningsministern och statsrådet Moberg att föra över en del av undervisningsresurserna från lågstadiet till forskarutbildningen. Det är ju ändå så att de totala lärarlönkostnaderna för de fria fakulteterna för budgetåret 1973/74 beräknas minska med ungefär 30 miljoner kronor, och man kunde i varje fall ha använt en del av de pengarna till att infria löftet från 1969 om ytterligare resurser för forskarutbildningen. Mot den bakgrunden är det svårt att förstå att herr Gustafsson i Barkarby på den här punkten åberopar det allmänna budgetläget som argument.

Men den här chansen ville regeringen inte ta, och jag tror att dagens doktorander är att beklaga, därför att det var nog en chans som inte kommer tillbaka. Jag vill gärna understryka det allvarliga i att vi i dag i Sverige har ungefär 13 000 doktorander. Det är en mycket kraftig ökning under de senaste två tre åren, och för dessa många nya doktorander skulle ett tillskott till resurserna för forskarutbildningen ha kunnat ge den meningsfulla undervisning på den här nivån som forskarutbildningsreformen 1969 syftade till. Vi har från vår sida velat ta detta så pass mycket på allvar att vi föreslår en ytterligare resurstilldelning i enlighet med reservationen A 1, som jag yrkar bifall till.

Herr talman! Det tredje problem som jag vill beröra här i all korthet gäller forskarkarriären. Det kunde i och för sig finnas anledning att ägna en mycket lång betraktelse åt frågan om forskarkarriären. Jag vill säga att i forskarutbildningsreformen 1969 låg ju också en viss översyn av forskarkarriären. Inte heller på den punkten har beslutet 1969 inneburit särskilt mycket. Antalet forskar- och handledartjänster har, som jag nyss nämnde, ökat mycket långsamt. Tillskotten har varit mindre än före 1969. En möjlighet har visserligen öppnats att förlänga förordnandet för docenter, men i praktiken har det visat sig att den möjligheten är relativt litet värd, och den otrygghet som rymdes i uttrycket docenteländet finns i ganska stor utsträckning alltjämt kvar. Därtill kommer att universitetslektorerna, den enda tjänstekategori som har ökat nämnvärt, har en undervisningsskyldighet som i stort sett omöjliggör för lektorerna att bedriva egen forskning, och därmed minskar starkt det samband mellan forskning och undervisning som enligt min mening är inte bara väsentligt utan själva den centrala fördelen med universitetsväsendet. Jag vill gärna, utan att fördenskull starta någon U 68-debatt, säga att jag tror att man inom det svenska universitetsväsendet kommer att mycket noggrant studera U 68-förslaget i det avseendet.

Herr talman! Avslutningsvis och med anknytning till det särskilda yttrande som avgivits på denna punkt vill jag helt allmänt säga att jag tror att en förutsättningslös översyn av forskarkarriären är angelägen inom en ganska snar framtid.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Den fråga som jag vill aktualisera i detta sammanhang är inrättandet av en professur i barnkirurgi. Det är en gammal fråga, och jag ber att omedelbart få yrka bifall till motionen 106 om inrättande vid Uppsala universitet av en professur i barnkirurgi. Jag har inte begärt några

miljoner i den motionen. Inte heller har jag begärt att vi skall inrätta en speciell utbildningslinje vid vilken vi utbildar människor för olika tjänster eller olika arbetsuppgifter men sedan inte utnyttjar den utbildade arbetskraften på ett vettigt och riktigt sätt.

Jag beklagar att chefen för utbildningsdepartementet inte har lagt i dagen det intresse som vi vanliga, icke akademiskt eller teoretiskt utbildade har rätt att ställa på en departementschef. När det gäller hälso- och sjukvården behövs det dels en teoretisk utbildning, dels praktisk erfarenhet – och framför allt behövs det en kombination av detta för att ge dem som skall syssla med hälso- och sjukvården möjligheter att fullgöra den uppgiften.

Jag lyssnade tidigare på chefen för socialdepartementet, när han talade om hur vi skall försöka ta hänsyn till människor, speciellt till handikappade människor, men vad har vi i det sammanhanget fått uppleva? I 4–5 år har jag försökt påvisa behovet av sådana resurser att barn som föds med skador skall slippa ligga i en säng i hela sitt liv – låt vara att vi av de 240 barn som varje år föds med skador bara kunnat rädda 25, kanske 50 stycken per år till full hälsa. Landstingen skulle slippa vara med om en inhuman behandling av barn, och samtidigt skulle vi slippa undan att betala 300, kanske 400 kronor per dag för att ha dessa barnstackare liggande i en säng.

Det intresse som en tom kammare visar för sådana här saker kanske motsvarar det intresse som man från departementets och utskottets sida lägger i dagen. Det är nämligen förhållandevis få som behöver vård och hjälp i sådana här situationer. I vårt land behöver årligen ca 43 000 barn vårdas i sluten vård för allmänna kirurgiska och urologiska åkommor. Av de 120 000 levande födda per år vet vi att ungefär 240 föds med grava skador. Man kan säga: Men 240 är inte så många! Nej, det kan allihop säga som inte praktiskt behöver syssla med sjukvård eller som – vilket gäller många av oss – är i den lyckliga omständigheten att vi har friska barn.

Men när man under ett flertal år har fått följa dessa olyckliga barn, fått ta del av de lidanden som föräldrar till dessa gravt handikappade eller skadade barn får lov att utstå finner man att både departement och utskott visar ett oerhört kallsinne när de år efter år bara konstaterar att det föreligger ett mycket starkt behov av förbättringar på det här området men inte gör någonting. Kostnaden för att få till stånd en bättre barnkirurgisk verksamhet i det här landet kanske bara gäller några tusen kronor, och inte miljoner. Genom att utnyttja den arbetskraft vi har för forskning och vetenskapligt arbete kunde vi kanske också samtidigt släppa in barnkirurgin vid våra medicinska fakulteter. Varken departementet eller utskottet kan vara ovetande om att man, för att få vara med i våra medicinska fakulteter, måste vara professor – och inte bara titulärprofessor av andra graden.

Jag vill uttala en ganska allvarlig varning. Jag har varit med här i riksdagen i 33 år, och jag måste säga att både herr talmannen och jag börjar känna oss främmande inför utvecklingen i riksdagen, därför att den alltmer blir någon sorts voteringsapparat. Vi kan inte från utskottets sida, som vi gjorde förr, våga ta ett initiativ och genomföra våra idéer.

Onsdagen den
4 april 1973

*Anslag till univer-
siteten m. m.*

Men om vi skulle ha varit lika rädda för att ha en uppfattning från riksdagens sida förr som vi är i dag skulle vårt land, i varje fall på den medicinska sidan, ha haft det ganska besvärligt i dag.

Låt mig bara erinra om att tuberkulosen var ett problem som vi mötte i vart och vartannat hem i vårt land. Vi satsade för att försöka komma till rätta med detta problem, och vi lyckades med det. Vi har därmed besparat landstinget och samhället miljoner, men vi har också besparat människor lidande. Samma problem hade vi när det gällde barnförlamning, som var en skräck för hemmen. Hur många tusen års dagsverken sparar vi i dag in genom att antalet personer som drabbas av barnförlamning nedbringats från omkring 4 000 per år till två tre stycken? Förhållandet är i dag detsamma inom barnkirurgin.

Om herrarna och damerna kunde sätta sig in i vad det innebär i lidande och ekonomiska förluster dagligdags att vi säger oss att det inte är staten som drabbas av kostnaderna utan landstinget! Vi får i dag betala 200–400 kronor per dag och person för att ha människor som icke skulle behöva det liggande på sjukhus. Det är inte bara ur humanitär utan även ur ekonomisk synpunkt oförsvarligt att det fortsätter på detta sätt.

Det skulle vara intressant att få gå igenom hela detta ämne, men det skulle vara ganska meningslöst. Eftersom chefen för utbildningsdepartementet inte gör kammaren den äran när vi nu behandlar dessa medicinska frågor, så kommer det väl inte heller att bli något resultat av det. När man icke kunnat notera någonting positivt från departementets sida under alla dessa år, trots skrivelser och utredningar som visat på behovet och nödvändigheten av att detta problem löses, förefaller det utsiktslöst att nu försöka få en ändring till stånd. Men jag undrar om inte kammaren borde kunna säga ifrån själv någon gång.

För min del är det väl sista gången jag besvarar i medicinska frågor. Man kan tycka att den gamla, goda tiden försvunnit och att vi har fått mer och mer av teori – och det skall väl också föreställa utbildning – när det gäller att styra samhället. Men nog vore det en god gärning för dessa sjuka barn om kammaren kunde fatta beslut om inrättande av denna professur. Det löser inte alla problem, men vi skulle därmed ta ett steg på vägen mot något bättre. Riksdagen skall ju inte bara vara en teoretisk samling människor. Riksdagsmännen skall också ta upp de problem de möter ute i levande livet.

Även om jag hade tänkt säga en hel del ytterligare får jag nu nöja mig med att yrka bifall till min motion och uttala förhoppningen att riksdagen själv skall ta ett steg i rätt riktning, även om det nu bara gäller några tusenlappar – det är ju inte alltid miljonerna som är det avgörande. Vi har nyss hört vilken väsentlig betydelse utbildningen har – och det är riktigt. Men det föreligger här en fara för att vi utbildar folk bara för att exportera dem till andra länder. Det är ur alla synpunkter otillständigt att inte tillvarata den utbildade arbetskraften för uppgifter inom vårt land.

Därför, herr talman, hoppas jag på ett bifall till min motion.

Herr RASK (s):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande behandlar utskottet under punkten 9 bl. a. min motion nr 303 om inrättande av en professur

i gjuteriteknik vid någon av våra tekniska högskolor.

Utskottet refererar i sin skrivning till gjuteribranschens betydelse för svensk industri och även till universitetskanslersämbetets remissyttrande över den utredning som gjorts av Svenska gjuteriföreningen och industridepartementet. Utskottet avfärdar dock yrkandet i motionen med endast en hänvisning till universitetskanslersämbetets kommande totalbedömning av frågor om förstärkning av högskolornas forskningsresurser. Jag tycker inte att utbildningsutskottet visar så värst stor vilja att göra något väsentligt för en bransch som är betydelsefull för vårt näringsliv.

Jag vet att två experter för gjuteribranschen har lämnats företräde inför utskottet. Men jag vet också att dessa båda i sin koncentrerade föredragning och i svaren på de frågor som utskottets ledamöter ställde till dem gav ett mycket gott underlag för bedömningen av angelägenhetsgraden av högskoleutbildad arbetskraft för den svenska gjuteriindustrin, men ändå hemställer utskottet enhälligt att riksdagen måtte avslå motionen 303.

Av motionen 303 framgår att Sverige saknar professur i gjuteriteknik, till skillnad från alla andra industriländer och till skillnad också från våra nordiska grannländer.

Vid Danmarks Tekniske Højskole finns en professur, i vilken gjuteriteknik ingår som väsentlig del. I Finland finns en professur i gjuteriteknik och metallurgi vid Statens Tekniska Forskningscentral. Vid Norges Tekniske Højskole i Trondheim meddelas gjuteriundervisning inom en docentur. Dessutom finns i våra grannländer vid dessa högskolor väl utrustade institutioner med resurser att bedriva forskning som praktisk undervisning i gjuteriteknik.

Undra då inte över att jag som motionär är litet förvånad över utbildningsutskottets ställningstagande i denna sak!

Det är ju dessutom på det sättet att det inte är första gången denna fråga aktualiseras. Ja, det är första gången det förekommer en riksdagsmotion i ärendet. Jag bestämde mig för att motionera sedan jag i höstas läst utredningen Svensk gjuteriindustri - nuläge - framtidsbedömning. Men frågan om en professur i gjuteriteknik eller metallernas gjutning har sedan en lång följd av år framförts av bl. a. bergsavdelningen vid tekniska högskolan i Stockholm och Svenska gjuteriföreningen som är en branschgrupp inom Sveriges mekanförbund. Något resultat har det dock inte lett till hitintills.

Utskottet är kortfattat i sin skrivning. Jag blir däremot mera utförlig. Jag blir det därför att det för en bransch inom vår svenska industri är en väsentlig fråga som behandlas och därför att utskottet inte har varit så positivt som jag hade väntat. Jag är det dessutom därför att jag själv är gjutare och inifrån känner branschen och vet vad som behövs för en fortsatt utveckling.

Gjuteriindustrin är en basindustri främst för verkstadsindustrin och i viss utsträckning även för stålindustrin och byggnadsverksamheten. Gjutgods som sådant exporteras endast i måttlig omfattning, men å andra sidan ingår gjutgods i en avsevärd del av verkstadsindustrins export. Gjuteriindustrin har således mycket stor betydelse för den svenska samhällsekonomin och för vår handelsbalans.

Strukturen på svensk gjuteriindustri är skiftande. Dels har vi de flesta större gjuterierna, som ägs av verkstadsföretag och som sörjer för sitt eget behov av gjutgods. Dels har vi ett ganska stort antal självständiga gjuterier som kan hänföras till gruppen medelstora och små industriföretag, som förser verkstadsindustrin och andra industribranscher med gjutgods och som är mycket väsentliga för deras produktion.

För samtliga gäller att de måste ligga väl framme i tekniskt avseende för att kunna hävda sig mot konkurrerande gjuteriindustri i utlandet. Den fortsatta tekniska utvecklingen kommer att medföra nya och större anspråk på det tekniska ledarskiktet vid gjuteriindustrin. Denna var tidigare gjutmästarbetnad medan ledningen nu och kanske ännu mera framöver kommer att ligga hos ingenjörutbildad personal. Sammanlagda antalet ingenjörer vid gjuterierna torde vara 700 à 800, och av dessa är blott omkring 25 högskoleutbildade. Huvuddelen är gymnasieingenjörer, av vilka de i ledande befattningar vid gjuterierna i regel har genomgått gjuteriteknisk utbildning vid Erik Dahlbergsskolan i Jönköping, som är den enda utbildningsanstalten av detta slag i landet. Utbildningen av gjuteriingenjörer på gymnasienivå kommer även i fortsättningen att bedrivas, men antalet utbildade per år blir sannolikt lågt. Troligen kommer dessa i framtiden i fråga huvudsakligen för lägre befattningar vid gjuterierna, beroende på att de mest aktiva eleverna numera fortsätter sina ingenjörstudier på högskola.

Från exporthåll säger man, att under åren framöver kommer 150--200 befattningar inom gjuteriindustrin att rekryteras med högskoleingenjörer. Därtill kommer ca 25 högskoleingenjörer för forskning och undervisning. Vidare behövs ca 150 högskoleingenjörer för företag som levererar maskiner och råmaterial till gjuteriindustrin. Sammanlagt blir alltså högskoleingenjörer aktuella för omkring 250 befattningar. Om man förutsätter 25 års genomsnittlig yrkesverksamhet för dessa ingenjörer, ger detta ett utbildningsbehov per år av minst 10 högskoleingenjörer.

Huvuddelen av de behövliga högskoleingenjörerna kan lämpligen vara produktionstekniskt utbildade på mekanisk linje vid teknisk högskola, men det föreligger också ett behov av metallurgiskt utbildade ingenjörer.

För gjuteriindustrin är det nödvändigt att högskoleutbildade ingenjörer som anställs där har en tillfredsställande utbildning i gjuteriteknik. För närvarande är detta *inte* fallet. En gjuteritekniker måste behärska metallurgi, sandteknologi, ingjuts- och matningsteknik, produktionsteknik och miljöteknik. På flertalet av dessa områden ges för närvarande ringa eller ingen utbildning vid de tekniska högskolorna. En förutsättning för en god utbildning på detta område är inrättandet av en eller flera professurer i gjuteriteknik.

En professur har betydelse icke blott för utbildningen på området, utan också för forskningen. På gjuteriområdet finns bl. a. genom den vid Svenska gjuteriföreningen i Jönköping bedrivna verksamheten en förhållandevis väl utbyggd tillämpad forskning. Men det är en avsevärd brist att denna ej som grundval har grundläggande forskning av den typ som bör bedrivas vid högskoleinstitution. Gjuteriteknikens utveckling i Sverige skulle kraftigt befrämjas om en väl utbyggd högskoleinstitution kom till stånd med normalt antal befattningar för biträdande lärare, forsknings-

Onsdagen den
4 april 1973

Anslag till universitetens m. m.

assistenter och biträdeskraft i övrigt.

Ärligen tas 860 elever in på mekanisk studieinriktning i de tekniska högskolorna och 80 på metallurgisk studieinriktning. Huvuddelen av dessa elever behöver en grundläggande utbildning i gjuteriteknik. Framst gäller detta för blivande konstruktörer, som måste kunna avgöra när gjutning är den lämpligaste framställningsmetoden och hur gjutgodset skall utformas. Även för produktionstekniker i verkstäder, inköpare, materialingenjörer m. fl. är kunskaper i gjuteriteknik helt nödvändiga.

Utbildningen av dessa stora grupper av ingenjörer är för närvarande otillfredsställande — det bör understrykas. Blott 20 till 40 timmar av studietiden ägnas åt gjuteriteknisk utbildning, som inte blir tillräckligt inträngande. En institution i gjuteriteknik vid någon av de tekniska högskolorna skulle utgöra en replipunkt för utbildningen vid de övriga högskolorna och kunna förse dessa med välutbildade lärarkrafter.

Slutligen skulle jag vilja säga att gjutgodset konkurrerar med svetsning, smide, maskinbearbetning ur stångmaterial samt inte minst med plaster. I de konkurrerande framställningsmetoderna och materialen ges omfattande utbildning på högskolenivå. På grund av att någon professur i gjuteriteknik inte finns i Sverige får denna tillverkningsmetod ett handikapp i konkurrensen med de andra framställningsmetoderna, ett handikapp som är mycket kännbart och som kommer att bli ännu kännbarare i framtiden om man inte bestämmer sig för att göra något — om man som utbildningsutskottet inte har en bestämd vilja att göra något på detta område.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen 303.

I detta anförande instämde herr Lothigius (m).

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Om jag inte alldeles missförstått det förslag som U 68 nu framlagt om högskoleutbildningen, innebär det att den naturvetenskapliga utbildningen kommer att utlokaliseras bl. a. till Karlstad. Detta sker därför att man anser att den grundläggande utbildningen bör anpassas till ett områdes yrkesutbildningsprofil och denna är klart dokumenterad i Värmland. Näringslivet där har ett ökat behov av tekniker och naturvetare.

I motionen 1314 har detta också framhållits liksom den positiva effekt den högre utbildningen har haft genom att den medfört en regional utjämning av tillströmningen till högre studier. Sedan 1970 har i Karlstad anordnats decentraliserad utbildning i skolstyrelsens regi. Det har dels varit fråga om 20-poängskurser i kemi, dels 40-poängskurser i fysik. Vi anser att underlag finns även för 40-poängskurser i kemi. Undersökningar visar att ett stort antal studerande skulle vilja välja just den typen av utbildning.

Den kemiska industrin har i Värmland en dominerande ställning och även en mycket omfattande forskningsverksamhet bedrivs där, varför man vet att det finns avnämare till dem som genomgått en sådan utbildning. Utsikterna att efter genomgången utbildning bli placerade

inom Värmlands näringsliv anses vara mycket goda.

Föredraganden för statsverkspropositionens bilaga 10 finner visserligen att den decentraliserade kursverksamheten på 20-poängsnivå bör ges en mera naturvetenskaplig inriktning och ger därmed en chans till filialorterna att anordna sådana kurser. Vad gäller utbildning på 40-poängsnivå inom ämnesområdet fysik anser statsrådet att denna i första hand bör förläggas till universiteten. Utskottet ansluter sig till detta och anför som skäl att alltför många platser står tomma i redan anordnade kurser i fysik. Så är icke förhållandet i Karlstad. Vid de där anordnade fysikkurserna står inga platser lediga.

Om man på departementet bedömer UKÄ:s förslag om en utbyggnad av filialerna mindre lämpligt att genomföra i väntan på förslaget från U 68, anser vi motionärer från Karlstad att det vore klokt att i stället satsa på den decentraliserade utbildningen i naturvetenskapliga ämnen som en förberedelse för en i framtiden möjlig utbyggnad av filialerna. U 68:s förslag, i synnerhet universitetskansler Löwbeers särskilda yttrande, som innebär en rekommendation att omgående satsa på ämnena fysik, kemi, geologi i Växjö och Karlstad hälsar vi med tillfredsställelse. För oss är inte bara aspekten att inte kunna få ordinarie kurser utan också risken att förlora möjligheterna till decentraliserade 40-poängskurser i kemi och fysik ett mycket nedslående perspektiv.

Med den struktur som den värmländska industrin har kan vi, som jag förut har sagt, visa upp en utbildningsprofil som ger underlag för en utbyggnad och förstärkning av den högre utbildningen särskilt i den naturvetenskapliga delen. Vi ser en sådan utbyggnad som en nödvändig förutsättning för en förstärkning av länets resurser över huvud taget. Varje försämring av utbildningsresurserna betraktar vi som ett hot mot vår strävan att förstärka Karlstadsregionen för att därmed dämna upp mot vidare utflyttning från övriga regioner. Det gäller att ge ungdomen både utbildnings- och utkomstmöjligheter inom länet.

Att till båtnad för de stora universitetsorterna försämla utbildningen på filialorterna tycker vi rimmar illa med den av riksdagen fastlagda regionalpolitiken. UKÄ:s framställning till utbildningsdepartementet om anordnandet av decentraliserade kurser för Karlstads vidkommande, dels en 40-poängkurs i fysik, dels en sådan i kemi läsåret 1973/74 är helt i linje med vad skolmyndigheterna i Karlstad anser vara genomförbart.

Herr talman! Jag finner det meningslöst att yrka bifall till motionen, men jag har med detta anförande velat understryka betydelsen av att Kungl. Maj:t ger sitt bifall till UKÄ:s framställning.

Utskottet har också på s. 4 i betänkandet uttalat att "önskemålet att de studerande skall kunna fullfölja sin utbildning på respektive ort talar för att en fortsatt utbyggnad av universitetsfilialerna koncentreras till naturvetenskapliga ämnesområden". Universitetskanslerns yttrande till U 68:s betänkande ger ytterligare stöd för den tankegången. Om detta inte snarast kan förverkligas i form av ordinarie kurser vid filialen i Karlstad ser vi det som en förmån att vi ändå tills vidare får anordna decentraliserad utbildning enligt UKÄ:s framställning.

Herr NILSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Det finns sedan flera år tillbaka planer på att bygga upp en arbetsmedicinsk organisation vid Linköpings högskola.

Bakgrunden är i korthet den att en statlig utredning redan 1963 föreslog yrkesmedicinska enheter vid landets regionsjukhus. Vidare har UKÄ i flera år i petitaskrivelser begärt att professorer i yrkesmedicin och yrkeshygien skall inrättas vid högskolan i Linköping. Landstinget i Östergötlands län har också fattat beslut om en yrkesmedicinsk enhet vid regionsjukhuset i Linköping och beslutat att de av UKÄ föreslagna professorerna får förenas med överläkartzjänster.

Nämnas bör också att arbetsmedicinsk forskning vid Linköpings högskola varit ett återkommande krav från den fackliga och politiska arbetarrörelsen i Östergötland och att representanter för landstinget uppvaktat regeringen och hemställt om att de aktuella professorerna bör inrättas.

Även om departementschefen anser att filialen i Umeå till arbetsmedicinska institutet bör uppbyggas innan satsningar sker på annat håll och om man beaktar att de aktuella tjänsterna inte kommit med i UKÄ:s petitaskrivelse för 1973/74, så finns det starka skäl som talar för att en arbetsmedicinsk enhet snabbt kommer till stånd i Linköping.

I dag står arbets- och miljöfrågorna i samhällsdebattens centrum. Vi vet att den snabba tekniska och ekonomiska utvecklingen inte bara har haft positiva effekter för människorna. De snabba omställningarna i näringslivet har skapat stress och förslitning bland utsatta löntagargrupper. En satsning på medicinsk arbetsvetenskap, som leder till en anpassning av arbetsmiljön till människans förutsättningar, framstår som angelägen.

Självfallet kan man diskutera var i landet satsningen lämpligen bör ske. Starka skäl talar emellertid för Linköping. Där finns, vilket Linköpings högskola framhåller i remiss över arbetsmiljöutredningen, naturliga förutsättningar för samverkan mellan teknik—medicin och löntagare—näringsliv. Därtill kommer att Linköpings högskola från sin start fått en sådan inriktning att en slagkraftig och effektiv arbetsmedicinsk organisation kan byggas upp i Linköping utan ytterligare utredningar och utan ytterligare stora ekonomiska satsningar, om de tidigare önskade professorerna i yrkesmedicin och yrkeshygien tillskapas.

Den reservation som herr Berndtson i Linköping och jag själv fogat till utbildningsutskottets betänkande nr 8 bygger på en fempartimotion och utmynnar i förslag om att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att den 1 juli 1973 inrätta professorer i yrkeshygien och yrkesmedicin vid högskolan i Linköping.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen C vid punkten 6 i utbildningsutskottets betänkande nr 8.

I detta anförande instämde herr Henrikson (s).

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Får jag börja med att sammanfatta. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i de delar beträffande vilka herr Gustafsson i

Barkarby ej framställt bifallsyrkande.

Det finns en moderat reservation om en professur i pedagogik vid universitetet i Uppsala. Inom utskottsmajoriteten har vi konstaterat att det i Uppsala finns en professur och en biträdande professur vid lärarhögskolan och en professur vid universitetet. Den biträdande professuren vid lärarhögskolan tillkom så sent som den 1 juli 1972. Den professur som moderaterna talar om i sin reservation kommer säkert så småningom.

Det finns också en Linköpingsreservation om professurer i yrkesmedicin och yrkeshygien vid högskolan i Linköping.

I fjol, när utbildningsutskottet behandlade dessa frågor, underströk vi att universitetsmyndigheterna borde få en fastare grund för ett fortsatt planeringsarbete inom denna sektor, och vi räknade med att den arbetsgrupp som sysslat med detta snart är färdig med sin rapport. Det borde därför till nästa budgetår finnas förutsättningar för att ta ställning till hur forsknings- och utbildningsorganisationen skall byggas upp i fortsättningen. Det är alltså inte alls så som fru Ryding antydde, nämligen att utskottet skulle ha tappat intresset för dessa frågor.

Herr Lundberg har under en följd av år motionerat om en professur i barnkirurgi vid universitetet i Uppsala. Han antydde i sitt anförande att utskottet inte skulle ha visat något intresse för denna fråga och att departementschefen inte skulle vara närvarande. Jag vill ta statsrådet Moberg i försvar och säga, att han lyssnat lika intresserat, tror jag, på herr Lundbergs anförande som vi andra i kammaren.

Herr Lundberg har ju i sina motioner under en följd av år med ett omfattande material dokumenterat att forskning och utbildning i barnkirurgi är av stor betydelse. Det har understrukits i inlägg här i kammaren. Det är naturligtvis herr Lundberg som genom sina energiska insatser har åstadkommit att den arbetsgrupp som fakultetsberedningen för medicin tillsatte har gjort en analys av och inkommit med förslag till hur man skall förbättra utbildnings- och forskningsresurserna inom barnkirurgin.

Inom utskottet har vi utgått från att universitetskanslersämbetet bl. a. mot bakgrund av den opinionsbildning som så intensivt har bedrivits här i kammaren utan ytterligare initiativ från riksdagen skall fullfölja planerna på en professur i barnkirurgi.

I anslutning till detta har också utskottet gjort ett mera principiellt uttalande där vi har sagt, att vi inte menar att riksdagen utan synnerligen starka skäl skall fatta beslut om inrättande av personliga forskartjänster eller tjänster för vilka viss förste innehavare föreslagits utan att det finns underlag för det i form av förslag från de myndigheter som svarar för forskningsplaneringen på området i fråga. Vi hoppas väl att det ställningstagandet skall vara vägledande för motionärer också i framtiden. Det är väldigt svårt för utskottet att ge sig in på en bedömning av vem som skall inneha en sådan professur utan att man har det underlag som normalt föreligger ifrån de planerande myndigheternas sida.

Herr Rask tog upp frågan om professuren i gjueriteknik. Herr Rask har skrivit en mycket väldokumenterad motion som av utskottet faktiskt har fått en mycket positiv behandling. Många motionärer har fått en

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

*Anslag till univ-
ersitetens m. m.*

relativt kärv och snål behandling av utskottet men det gäller faktiskt inte herr Rask. Det finns, tycker jag, ingen anledning att klaga över det sätt på vilket hans motion har bemötts av utskottet. I stället tycker jag att han borde ha kunnat med rätt inkassera den poäng som han har vunnit med sin motion. Med det lilla påpekandet hoppas jag att jag har kunnat gjuta nytt mod i herr Rask.

Herr NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar herr Wikström för löftet att professuren i pedagogik vid Uppsala universitet säkert kommer så småningom. Min tillfredsställelse är mycket stor, men den skulle bli ännu större om statsrådet Moberg skulle vilja bekräfta löftet. Det kan ju måhända bli han som får ta ställning till det här ärendet nästa budgetår.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wikström säger här att utskottet lagt i dagen intresse. Men intresse har varenda utskottsbetänkande lagt i dagen sedan 1969. Man har alltid sagt att det föreligger ett starkt behov. Men, herr talman, den vi skall hjälpa har inget behov av uttalade välmeningar. Vi kan bara beklaga de sjuka. Vi såg vad som hände i veckan. Vid ett sjukhus var det rätt många barn som dog. Det är ju oerhört allvarligt och beklagansvärt. Jag frågar mig då om det inte är lika beklagansvärt att vi här i riksdagen är efter år skjuter på en fråga och på detta sätt tvingar dessa nyfödda barn att leva under förhållanden som ur humanitär synpunkt måste anses vara omänskliga. Därför anser jag att vi i riksdagen kan ta den här professuren.

Jag vill erinra om att jag varit med om att förorda den första innehavaren av en sådan professur. Ännu har ingen av de professurer som jag varit med om att föra fram varit misslyckad. Innehavarna har kommit att inta en världsberömd ställning. Jag behöver bara erinra om Tord Skoog, som för närvarande anses vara en av världens förnämsta plastikkirurger.

Det är naturligtvis tacknämligt från utskottets sida att man skriver välvilligt, men det är ändå handlingen som är avgörande. För dessa stackars barn och för deras föräldrar är denna fråga oerhört angelägen.

Herr RASK (s) kort genmäle:

Herr talman! För mig är det både glädjande och överraskande om jag skulle kunna läsa in något positivt i utbildningsutskottets skrivning. Men det är kanske så att jag inte lärt mig att läsa utbildningsutskottets betänkande än. Jag tar emellertid herr Wikström på orden och hoppas med detta att mina önsknings om en professur i gjuteriteknik infrias kanske med det snaraste.

Herr WIKSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herrar Lundberg och Rask torde faktiskt vara de motionärer som blivit mest positivt behandlade av utskottet, och därför är det märkligt att det är just från dem vi skall få de främsta klagomålen.

Det är faktiskt viktigt att läsa vad som står i utskottets betänkande -- och, herr Rask, att jämföra med den behandling som andra motioner får.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har aldrig betraktat en motion som något personligt, utan en motion tillkommer därför att det föreligger ett behov. När både utskott och andra under så många år har konstaterat att det föreligger starka skäl för att inrätta ifrågavarande professur kan man inte vara tillfredsställd med motionens behandling, i varje fall inte om man som jag haft ansvar för hälso- och sjukvården inom ett län under en längre tid och fått uppleva den skada som bristande utbildning och bristande möjligheter för läkarna förorsakar. Det är ändå viktigt att vi inte bara talar om läkarna. Vi måste också ge dem resurser för att de skall kunna fullgöra sin uppgift. Det är ett hån emot läkarna och emot sjukvården, om vi bara med ord försöker lösa problem som vi ändå ytterst måste ta itu med i praktisk handling.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag har i år liksom två år tidigare motionerat att vi skulle få grundkursen om 40 poäng i religionskunskap till Göteborgs universitet. Den historisk-filosofiska sektionens utbildningsnämnd där beslöt i december 1970 att tillstyrka att en sådan grundkurs i religionskunskap skulle få komma till stånd vid universitetet. Rektorsämbetet hade sedan i skrivelse till utbildningsdepartementet anhållit om detta i maj 1971.

Med hänsyn till det starka intresse från Göteborgs universitet och det stora behov som dokumenterats i Göteborgsområdet, inte minst med hänsyn till universitetskanslersämbetets positiva ställningstagande i detta sammanhang, är det med glädje som jag konstaterar utbildningsutskottets positiva ställningstagande och behandling av min motion. Utskottet säger att man intet har att erinra mot att det inom ramen för utbildningsverksamheten vid humanistiska fakulteten i Göteborg anordnas en grundkurs i religionskunskap fr. o. m. budgetåret 1973/74. Man anför att riksdagen bör som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna detta. Jag vill uttrycka min glädje häröver och över att detta önskemål nu kan realiseras.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

M o m. 1-4

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen A 1 av herr Wikström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Richardson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

*Anslag till univer-
sitetens m. m.*

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

*Anslag till univer-
siteten m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 1 mom. 5 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen A 1 av herr Wikström m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Richardson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 198
Nej - 115
Avstår - 1

M o m. 6 o c h 7

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen A 2 av herr Nordstrandh och fru Sundberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Sundberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 1 mom. 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen A 2 av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Sundberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 275
Nej - 39
Avstår - 1

M o m. 9 o c h 10

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen A 3 av herr Nordstrandh och fru Sundberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Sundberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Onsdagen den
4 april 1973

*Anslag till univer-
siteten m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 1 mom. 11 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen A 3 av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Sundberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	277
Nej	—	37
Avstår	—	1

Punkterna 2—4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

M o m. 1—3

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen B av herr Nordstrandh och fru Sundberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordstrandh begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 5 mom. 4 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen B av herr Nordstrandh och fru Sundberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordstrandh begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	272
Nej	—	41
Avstår	—	2

M o m. 5 o c h 6

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 6

M o m. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 106 av herr Lundberg i motsvarande del, och förklarades

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

*Anslag till univer-
siteten m. m.*

den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lundberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 6 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 106 av herr Lundberg i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lundberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	228
Nej	—	68
Avstår	—	19

M o m. 2—4

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 5 o c h 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen C av herr Berndtson i Linköping och Nilsson i Norrköping i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nilsson i Norrköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 6 mom. 5 och 6 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen C av herrar Berndtson i Linköping och Nilsson i Norrköping i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	277
Nej	—	33
Avstår	—	5

M o m. 7—12

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 7 och 8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 9

M o m. 1—4

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 303 av herr Rask, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

M o m. 6 o c h 7

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 10–18

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 6 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 9 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 till vissa högskolor m. m. jämte motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Vissa kurser för utländska studerande

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:1 bilaga 10 under punkten E 32 (s. 385–386 i utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden) föreslagit riksdagen att till Vissa kurser för utländska studerande för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 1 712 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:1260 av fröken Bergström m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen skulle

1. hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning beträffande besvärsmöjligheter för invandrare att påbörja vistelse i Sverige med studier, gäststipendiernas utformning, förkunskapskrav i svenska och engelska jämte språkundervisning för utländska studerande, yrkesvägledning samt kurativa åtgärder,

2. besluta att till Vissa kurser för utländska studerande anvisa ett med 84 000 kronor till 1 796 000 kronor höjt förslagsanslag.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande viss utredning skulle avslå motionen 1973:1260 i denna del,

2. att riksdagen med bifall till propositionen 1973:1 och med avslag på motionen 1973:1260 i denna del till Vissa kurser för utländska studerande för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 1 712 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande viss utredning av herrar Wikström (fp) och Richardson (fp) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1260 i denna del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

*Vissa kurser för ut-
ländska studerande*

Onsdagen den
4 april 1973

*Vissa kurser för ut-
ländska studerande*

utredning om förbättrade studiemöjligheter i Sverige för utländska medborgare,

2. beträffande medelansvisning till studievägledning av herrar Wikström (fp) och Richardson (fp) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1973:1 och med bifall till motionen 1973:1260 i denna del till Vissa kurser för utländska studerande för budgetåret 1973/74 anvisade ett förslagsanslag av 1 796 000 kronor.

Fröken BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! Punkten 2 i utbildningsutskottets betänkande nr 9 behandlar den av några folkpartister väckta motionen 1260, där vi har tagit upp förslag som rör det studiesociala stödet till utländska studenter i eftergymnasial utbildning. De frågorna har tidigare aktualiserats här i riksdagen i samband med propositionen 81 år 1971. Vi menar emellertid att de förslag som fanns i den propositionen inte tillgodosåg våra önskemål beträffande möjligheterna för utländska studenter att bedriva studier här i landet. Vi aktualiserade också frågorna vid föregående års riksdag, men våra förslag avvisades den gången. Vi har därför återkommit nu med utredningskrav i några avseenden. Men eftersom frågorna har behandlats så pass nyligen i riksdagen tänker jag här bara beröra ett par av de krav som vi framställt, och jag vill också ge en liten bakgrund till kraven.

Vi anser att det är positivt med en invandring av människor med högre utbildning. Det innebär, menar vi, ett vidgat kulturutbyte och ger ökade möjligheter till internationellt samarbete på forskningens område. Detta ser vi som en viktig aspekt när det gäller mottagandet av utlänningar här i landet, och vi anser att vi bör bereda möjligheter till invandring så att säga på olika nivåer samt att den invandring som vi tillåter inte bara skall inrikta sig på rekrytering av arbetskraft till näringslivet. Vi menar också att generösa invandringsregler kan underlätta kulturutbytet och det internationella forskningssamarbetet.

De regler som fastställdes 1971 tillgodoser inte dessa önskemål. En del av de åtgärder som vi föreslår inriktar sig på att ge utländska studenter här i landet ett bättre stöd. Vi är väl medvetna om att det i dessa grupper finns fall av anpassningssvårigheter, som dock kan elimineras eller i varje fall minskas om man ger studenterna bättre studievägledning och satsar på mera kurativa åtgärder för dem. Vi vet att en del av anpassningssvårigheterna beror på språksvårigheter. Det är omviltnat av kuratorer vid universiteten. Därför menar vi att betydligt mer än nu bör satsas på undervisning i svenska men även i engelska för studenter som kommer från språkgrupper där man inte har engelska och studenterna därför får svårt att följa med i kurslitteraturen, som till övervägande del är på svenska och engelska.

Jag vill säga några ord särskilt om ett par av de frågor som vi begär skall utredas. Vi vill ha en utredning beträffande besvärsmöjlighet gentemot de beslut som fattas i centrala studiehjälpsnämnden för beviljande av studiemedel. Då tänker vi framför allt på de grupper av studenter som

kan klassificeras som flyktingar. Det finns nämligen en bestämmelse som säger att flyktingar skall kunna påbörja studier direkt utan att ha vistats och arbetat någon tid i landet. Det kan förekomma svårigheter att fastställa om en person är flykting eller ej, och vi menar att det bör finnas möjligheter att anföra besvär över besluten. Den möjligheten finns inte nu.

På senaste tiden har konsistorierna vid universiteten beslutat kräva vissa förkunskaper i svenska, som motsvarar de kurser som benämns Svenska 1–3 i de kursplaner som finns fastlagda för denna undervisning. När man fastställt detta krav har man stött sig på ett uttalande som finns i propositionen 81 år 1971, som utgjorde underlag för fastställande av reglerna. Men vi menar att de kurserna, Svenska 1–3, ändå inte ger tillräckligt goda kunskaper i svenska och att man därför bör överväga att även ställa krav på en fortsättning, som benämns Svenska 4.

Vi har även i motionen aktualiserat behovet av förkunskaper när det gäller engelska. Därvidlag stöder vi oss bl. a. på petita från universitetskanslersämbetet, där man begär medel för detta – som har strukits. Vi stöder oss också på kompetensutredningen, som säger att krav på kunskap i engelska bör vara desamma för utländska studenter som för svenska studenter.

Likaså menar vi att man bör satsa mer när det gäller yrkesvägledning för utländska studenter. De är ofta mycket dåligt informerade när det gäller framtidsutsikterna, och det är ofta slumpen som avgör vilka studier de skall ägna sig åt. Det är också viktigt att man följer upp studievalet med studievägledning och kurativa åtgärder av olika slag.

De här utredningskraven har avstyrkts av utskottsmajoriteten, men de stöds i reservationen 1, som finns fogad till betänkandet, och jag yrkar bifall till den reservationen.

Vi har också i motionen föreslagit ett anslag för studievägledning och kurativa åtgärder som universitetskanslersämbetet har begärt under några år utan att få kravet tillgodosett. Universitetskanslersämbetet har i petita till årets statsverksproposition äskat ett anslag på 84 000 kronor. Ämbetet vill knyta de här åtgärderna i fråga om studievägledning och kurativa insatser till de språkkurser som finns för utländska studenter.

Det anslaget har strukits i statsverkspropositionen, men vi delar universitetskanslersämbetets uppfattning att detta är ett anslag som man bör kunna anvisa reguljärt över budgeten fr. o. m. budgetåret 1973/74. Även detta förslag har avstyrkts av utskottsmajoriteten, men tillstyrks i reservationen 2, som jag också ber att få yrka bifall till.

Fru GRADIN (s):

Herr talman! De regler som nu gäller för studiestöd till utländska studerande fastställdes så sent som av 1971 års riksdag. De har med andra ord bara gällt sedan den 1 januari 1972. Beslutet hade föregåtts av en utredning, kommittén för utländska studerande.

Riksdagen godkände alltså 1971 förslaget att rätten till studiestöd skulle utformas med utgångspunkt från utlännings faktiska anknytning till Sverige. Huvudprincipen var att endast den som kan anses inlemmad i det svenska samhället skall erhålla rätt till svenskt studiestöd. Ekono-

Onsdagen den
4 april 1973

*Vissa kurser för ut-
ländska studerande*

miskt stöd till utländska medborgare som kommer till Sverige i syfte att utbilda sig utgår däremot i form av stipendier. Antalet gäststipendier har utökats väsentligt under senare år.

Vi har alltså bara drygt ett års erfarenhet av det nya systemet. Utskottsmajoriteten tycker därför att det är för tidigt att företa några ändringar. Vi tycker att det vore bättre med ytterligare erfarenheter innan man på nytt tar upp invandrarnas studiemöjligheter och gäststipendiernas framtida omfattning och utformning.

Så till frågan om besvärspövningen. I samband med reformeringen den 1 januari 1972 flyttades beslutanderätten när det gäller dessa grupper från de lokala studiemedelsnämnderna till en speciell delegation. Det skedde mot bakgrund av behovet att nå större enhetlighet i handläggningen av dessa ärenden. Den delegation som då skapades tillfördes särskild expertis. Denna grupp skulle därmed vara speciellt lämpad för alla de svåra avgöranden som måste fällas. Av dessa skäl har man ansett att delegationen var särskilt skickad att vara både första och andra instans.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! Bara ett par ord beträffande besvärsrätten!

Jag är medveten om att det är en förbättring att frågorna nu handläggs centralt i delegationen. Men det hindrar inte att man redan nu har erfarenhet av en del problem som har uppkommit. De har gällt personer som — det talar många skäl för — skulle ha kunnat betraktas som flyktingar och därmed enligt de regler som gäller fått möjligheter att direkt påbörja studier utan att ha vistats någon längre tid i landet. Det föreligger svårigheter att reda ut en del av dessa fall och att direkt få alla de uppgifter som behövs. När man söker studiemedel har man kanske inte klart för sig vilka uppgifter som behövs och vad man kan åberopa i sammanhanget. Vi menar att det därför är viktigt att det finns möjligheter att överklaga de beslut som fattas i delegationen och att få dem prövade i en ytterligare instans.

Fru GRADIN (s):

Herr talman! Den korta erfarenhet man har av delegationens arbete har ändå, fröken Bergström, visat att det har blivit större enhetlighet i tillämpningen än tidigare när handläggningen åvilade de lokala nämnderna.

Regleringen av antalet flyktingar och vilka som skall anses vara flyktingar är en fråga som handläggs av invandrarverket.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Wikström och Richardson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken

Bergström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

Vissa kurser för utländska studerande

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 2 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Wikström och Richardson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Bergström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	260
Nej	—	54
Avstår	—	3

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Wikström och Richardson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Bergström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 2 mom. 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Wikström och Richardson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Bergström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	263
Nej	—	53
Avstår	—	2

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av återstående på dagens föredragningslista upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 7 Herr talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle näringsutskottets betänkande nr 30 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Nr 61

Onsdagen den
4 april 1973

§ 8 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 1746 av herr *Jonsson* i Mora *m. fl.*
avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:50 angående
medlen i den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten m. m.

Nr 1747 av herr *Wååg* *m. fl.*
avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:53 angående
bidrag till viss busstrafik, m. m.

§ 9 Kammaren åtskildes kl. 0.12.

In fidem
BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert